

GEA, FLORA ET FAUNA

Addicions i correccions a la flora del Parc Natural de la Serra de Mariola (Est de la península Ibèrica)

Lluís Serra*, ** Josep E. Oltra*** & Jaume X. Soler****

* Generalitat Valenciana. Conselleria d'Agricultura, Desenvolupament Rural, Emergència Climàtica i Transició Ecològica, SS.TT. d'Alacant. C/Prof. Manuel Sala, 2. 03003 Alicante.

** Estación Científica Font Roja Natura UA. Universidad de Alicante. Carretera de San Vicente del Raspeig s/n. 03690 San Vicente del Raspeig (Alicante).

*** VAERSA. Avda. Corts Valencianes, 20. 46015 Valencia.

**** Botanica Mediterranea S.L. C/Constitució, 31. 03740 Gata de Gorgos (Alicante).

Autor per a la correspondència: Lluís Serra. A/e: serra_llu@gva.es

Rebut: 21.06.2019; Acceptat: 11.11.2019; Publicat: 30.12.2019

Resum

Presentem una ampliació a la flora del Parc Natural de la Serra de Mariola (Alacant-València) amb 116 novetats, de les que destaquem *Cotoneaster lacteus*, *Lythrum tribracteatum*, *Pastinaca sativa* subsp. *sylvestris*, *Pyracantha crenulata*, *P. angustifolia* com noves cites també per a la província d'Alacant i *Chenopodium exsuccum* i *Rosa banksiae* per a la de València.

Mots clau: Comunitat Valenciana, corologia, flora vascular, Parc Natural de la Serra de Mariola.

Abstract

New contributions to the knowledge of the vascular flora of the Serra de Mariola Natural Park (Eastern Iberian Peninsula)

Novelties about the vascular plants of Serra de Mariola Natural Park (Alacant-València) are presented. This paper deals with 116 new taxa for the area, five of them are new for the Alacant province (*Cotoneaster lacteus*, *Lythrum tribracteatum*, *Pastinaca sativa* subsp. *sylvestris*, *Pyracantha crenulata* and *P. angustifolia*) and two for the València province (*Chenopodium exsuccum* and *Rosa banksiae*).

Key words: chorology, Natural Park Serra de Mariola, vascular flora, Valencian Community.

Introducció

La Serra de Mariola ha segut objecte de visita des de Tournefort en 1681 per nombrosos botànics que arribaven a la península Ibèrica des d'altres països europeus així com per els botànics peninsulars que seguien les passes dels altres i volien veure les formes que ací anaven descobrint-se (Serra, 2007). Recentment es va fer una compilació de la flora publicada amb l'informació obtinguda en camp en nombroses visites entre els anys 80 i 2011 (Serra *et al.*, 2012). Eixa primera aproximació al catàleg de la flora de la Mariola aportava 1099 tàxons, dels que 25 eren de presència dubtosa.

Des de la publicació d'eixe primer catàleg s'ha fet un intens treball de camp així com visita a alguns herbaris per comprobar la validesa d'algunes citacions que semblaven dubtoses, amb el que el nombre de registres per a la flora del parc s'ha més que duplicat amb respecte a les dades que publicàvem en 2012 (Taula 1).

Material i Mètodes

Aquest treball es basa en les dades de camp arrellegades, sobretot des de 2012, fins a 2018. En camp s'utilitza un GPS Garmin o el GPS dels Smartphone amb l'aplicació Oruxmaps®, després, en les espècies novedoses es revisa amb la fotografia aèria del visor de la Generalitat Valenciana (<http://visor.gva.es/visor/>). Les dades s'agafen amb el DATUM ETRS89, però ací oferim la quadrícula UTM d'1 km² en el DATUM ED50 per homogeneitzar les dades que figuren a la nostra base de dades des d'els anys 80 del segle passat. També hem revisat els herbaris ABH, MA, VAL i l'herbari privat d'un dels autors. La novetat de les citacions es basa en la revisió de la flora del parc natural publicada fa alguns anys (Serra *et al.*, 2012). Els taxons estan ordenats alfabèticament. Les espècies amb un asterisc (*) són novetats per a la flora de la Mariola. Els noms en negreta són taxons presents al territori estudiat. Els noms sense negreta corresponen als taxons que cal excloure de la flora del parc natural.

Les dades biogeogràfiques i bioclimàtiques es basen en l'informació publicada en Rivas Martínez *et al.* (2007) i Ser-

ra (2007). Per a les comunitats vegetals on apareixen les espècies seguim el criteri de Rivas Martínez *et al.* (2001).

Taula 1. Nombre de citacions de flora vascular al Parc Natural de la Serra de Mariola.

Origen	No. registres	%
Herbari	2.647	7,1
Bibliografia	3.981	10,7
Vist viu	30.718	82,2
Total	37.346	100,0

Resultats

**Achillea ageratum* L.

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, Escrig, la Replana, 30SYH1288, 1000 m, 25-VI-2013, *L. Serra 9475* (Herb. Pers.).

Espècie present a la Mediterrània Central i Occidental, de caràcter nitrohigròfil, es troba de forma puntual al parc en pasturatges humits lleugerament nitrificats.

**Achillea filipendulina* Lam.

ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, el Cap del Pla, 30YH1385, 740 m, 6-VII-2013, *L. Serra 9562* & *A. Bort* (Herb. Pers.).

Taxon de distribució irano-turànica que havia seguit confós amb *Tanacetum vulgare* L. al nostre territori (Serra, 2007: 950; Crespo *et al.*, 2013: 118) i del que no hi havia referències prèvies al parc. Assilvestrada a llocs humits en barrancs i vora de bancals.

**Amaranthus muricatus* (Moq.) Hieron.

ALACANT: Alcoi, Serra de Mariola, l'Uixola Vella, 30SYH1887, 606 m, 7-VII-2014, *L. Serra 10130*, *A. Bort* & *P. Serra* (MA 902634).

Espècie nitròfila comuna en ambients ruderals i, fins i tot, urbans a les zones litorals que penetra cap a l'interior pel Serpis per on arriba a la serra a les parts més baixes que fiten ja amb les cases d'Alcoi.

**Anacamptis fragrans* (Pollini) R.M. Bateman

ALACANT: Alfafara, Serra de Mariola, Fontanerets-cova Bolumi, 30SYH1293, 953 m, 16-VI-2013, *S. González*, fotografia publicada en Serra *et al.*, 2015: 47.

Orquídia que es va trobar fa uns anys i que ja donarem com novetat per al parc (Serra *et al.*, 2015: 47) amb algunes poblacions nombroses al litoral de la Marina Alta i que va enrarint-se cap a l'interior. A l'Alcoià-Comtat arriba per l'Orxa des de la costa i després no torna a aparèixer fins a la Mariola, on és molt escassa i no florix tots els anys. Present als pasturatges d'ambients humits.

**Anagyris foetida* L.

ALACANT: Muro d'Alcoi, serra de Mariola, via tren Xixar-

ra, 30SYH1996, 500 m, 29-I-2012, *L. Serra 8716*, *A. Bort*, *P. Serra* & *J. Lluch* (MA 862443).

Espècie de distribució mediterrània present majoritàriament en les rodalies de castells o massos antics o abandonats, en herbassars nitròfils. escassa a l'interior de les comarques valencianes. Arriba a la Mariola per la seua part més càlida amb influència climàtica litoral.

Arenaria aggregata subsp. *pseudoarmeriastrum* (Rouy) G. López & Nieto Feliner

Taxon del que existeix un plec (VALÈNCIA: Bocairent, Serra de Mariola, 30SYH19, 1100 m, *G. Mateo* & *R. Figue-rola*, 27-VI-1985, VAL 51672) que varem citar com dubtós (Serra *et al.*, 2012: 106) i que hem pogut revisar ara i que ja Ginés López apuntava com de flors massa grans com per a poder considerar-la com la subsp. *pseudoarmeriastrum*, i que nosaltres pensem que forma part de la variabilitat de la subsp. *aggregata*, ampliament distribuïda per les parts altes de la Mariola. Per tant aquesta subespècie cal no considerar-la com present a l'àrea del parc natural.

Arenaria armerina Bory

La menció d'esta espècie a la Mariola es deu a un plec arreplegat a finals del segle XIX (Serra de Mariola, 11-VI-1891, *P. Porta* & *G. Rigo*, ut *A. armeriastrum* var. *elongata*, MA 36134) i mencionat poc després (Porta, 1892: 118; Willkomm, 1893: 277, ut *A. armerina*). Pau (1898: 430, ut *A. armeriastrum* var. *elongata*) també la cita, encara que és probable que la confonguera amb *A. aggregata* subsp. *aggregata*, ja que la dona com molt freqüent i la que és abundant és esta última. Posteriorment també la cita Font Quer (1935: 81) de la pujada al Montcabrer. Va ser considerada com de presència dubtosa per Serra *et al.* (2012: 106) però hem vist el material de Porta i Rigo i les fulles basals són obtuses i no agudes com en *A. aggregata* subsp. *aggregata* pel que confirmem la seua presència a la serra. També hem pogut veure un altre plec (Serra de Mariola, 8-VII-1958, *A. Rigual*, 1000 m, en *Thlaspietea*, ut *A. armerina* var. *brevifolia*, MA 367960) que també es pot considerar com *A. armerina*, pel que caldrà buscar-la de nou entre les nombroses poblacions de *A. aggregata* subsp. *aggregata* amb la que deu conviure i, probablement, presentar introgressions.

**Arrhenatherum album* (Vahl) W.D. Clayton

ALACANT: Cocentaina, serra de Mariola, camí del Montcabrer, 30SYH1794, 1180 m, 23-VI-2012, *L. Serra 9197*, *J.X. Soler*, *A. Bort*, *M. Signes* & *S. Serra* (Herb. Pers.). Agres, serra de Mariola, Alt de la Cava, 30SYH1594, 1100 m, 27-V-2004, *L. Serra 10473* & *J. Pérez* (Herb. Pers.).

Espècie de distribució circummediterrània present als fenassars de la part alta de la serra.

Arrhenatherum elatius subsp. *baeticum* Romero Zarco

Es tracta d'un *Arrhenatherum* amb tija amb tubercle basal semblant a l'*A. album*. Mencionat primerament per Gandoger (1917: 337, ut *A. bulbosum* (Willd.) C. Presl), nosaltres

varem associar esta referència a la subsp. *baeticum* (Serra *et al.*, 2012: 120) degut a que hi havia més citacions de la subsp. *baeticum* i no de l'*A. album* i *A. elatius* subsp. *bulbosum* es considerava com taxon més bé atlàntic i de presència en pasturatges acidòfils (Romero Zarco, 1985: 138; Bolòs & Vigo, 2001: 468) i què no creix a la Comunitat Valenciana (Mateo & Crespo, 2014: 426).

La següent menció d'esta subespècie *baeticum* és de Fabregat (2002: 204) que revisa un plec de Rigual i l'assigna a esta subespècie. El plec (Serra de Mariola, 1000 m, VI-1969, *A. Rigual*, ABH 23238) és el testimoni de la referència de Rigual (1984: 246, *ut A. elatius* subsp. *erianthum* (Boiss. & Reut.) Trabut), que sinonimitza a la var. *bulbosum* (Willd.) Spenner i que nosaltres varem donar també com *A. elatius* subsp. *baeticum* (Serra, 2007: 1001). Revisat novament este plec l'associem clarament a *A. album* (com l'havia determinat Rigual inicialment amb el nom de *A. elatius* subsp. *erianthum*, sinònim de *A. album* al incloure'l en *A. elatius*), pel que *A. elatius* subsp. *baeticum* no estaria present a la serra de Mariola i l'únic *Arrhenatherum* amb tiges amb tubercles basals seria l'*A. album*.

Arrhenatherum elatius (L.) Beauv. ex J. & C. Presl subsp. *elatius*

Taxon citat inicialment de la Teixera d'Agres (Bolòs, 1967: 207, *ut A. elatius*), mencionada posteriorment també de la mateixa zona (Insa Pérez & Vidal, 1989: 111, *ut A. elatius*) i que nosaltres varem arregar al catàleg del parc (Serra *et al.*, 2012: 120). Però a la zona s'ha arregat *A. elatius* subsp. *sardoum* (Agres, Serra de Mariola, Vall dels Teixos, 1200 m, 11-VII-1992, *J.L. Solanas & al.*, ABH 980) i el propi Oriol de Bolòs (Bolòs & Vigo, 2001: 467) no aporta referència per a Mariola d'esta subespècie sinó tan sols cita la subsp. *sardoum*. Per tot açò pensem que l'únic *Arrhenatherum* amb tija sense tubercles basals que es troba a Mariola és *A. elatius* subsp. *sardoum*.

**Asplenium trichomanes* subsp. *pachyrachis* (Christ) Lovis & Reichst.

ALACANT: Banyeres de la Mariola, serra de Mariola, barranc d'Ull de Canals, 30SYH0585, 790 m, 6-X-2013, *L. Serra 9807, J. Oltra, A. Bort & O. Sentendreu* (Herb. Pers.). Cocentaina, serra de Mariola, barranc de Paradets, 30SYH1793, 1150 m, 22-V-2012, *L. Serra 9101 & J.X. Soler* (Herb. Pers.). *Ibidem*, les Penyes Monteses, 30SYH1992, 1200 m, 1-V-2013, *L. Serra 9655 & J.X. Soler* (Herb. Pers.). Alcoi, Serra de Mariola, Barranc del Bou, 30SYH1790, 930 m, 24-X-2014, *L. Serra 10239 & M.J. Sanchis* (Herb. Pers.).

Falaguera amb una ampla distribució euroasiàtica, poc citada d'Alacant (Serra, 2007: 92) i que, poc a poc, va trobant-se en més serres del territori. Forma part de les comunitats rupícoles calcícoles de la Mariola.

**Astragalus echinatus* Murray

ALACANT: Cocentaina, Serra de Mariola, Mas de Prats, 30SYH1692, 1035 m, 24-V-2016, *L. Serra 11095* (Herb.

Pers.). Alcoi, serra de Mariola, barranc de Xirillent, 30SYH1286, 800 m, 2-V-2013, *L. Serra & M. J. Sanchis*, v.v. VALÈNCIA: Bocairent, Serra de Mariola, pr. Mas del Collet, 30SYH1292, 900 m, 1-V-2017, *L. Serra 11241, A. Bort, P. Serra & J. Lluch* (MA 936223).

Espècie de distribució mediterrània pròpia de pasturatges nitròfils, generalment en terrenys trepitjats. No l'havíem trobat fins ara al parc, encara que era molt probable que es trobara per la seua ecologia.

**Astragalus epiglottis* subsp. *asperulus* (Dufour) Nyman

ALACANT: Muro d'Alcoi, Serra de Mariola, pr. Peña del Frare, 30SYH2096, 550 m, 23-IV-2017, *L. Serra 11226* (MA 936222).

Espècie de distribució mediterrània occidental, escassa a les comarques valencianes, clarament diferenciada de la subespècie típica pels seus peduncles llargs, de fins 45 mm. Arriba a la part més càlida del parc, en pasturatges anuals subnitròfils.

**Astragalus glaux* L.

ALACANT: Cocentaina, serra de Mariola, barranc de Paradets, 30SYH1793, 1150 m, 22-V-2012, *L. Serra 9110 & J.X. Soler* (Herb. Pers.). VALÈNCIA, Bocairent, serra de Mariola, pr. mas del Ciperret, 30SYH1091, 850 m, 13-V-2012, *L. Serra 9049, A. Bort, M. Salas & P. Frances* (Herb. Pers.).

Taxon mediterrani occidental, relativament escàs a les comarques alacantines, que apareix en pasturatges trepitjats.

**Atriplex halimus* L.

ALACANT: Banyeres de Mariola, Serra de Mariola, camp de tir, 30SYH0489, 780 m, 22-VII-2014, *L. Serra 10159* (Herb. Pers.).

Espècie nitròfila, escassa a l'Alcoià, també escasíssima al P.N. de la Font Roja (Serra & Soler, 2011: 150) i que arriba de forma puntual al parc, present en zones d'escombreries de Banyeres.

**Bidens frondosa* L.

ALACANT: Muro d'Alcoi, Serra de Mariola, pr. Peña del Frare, 30SYH2096, 495 m, 21-IX-2014, *L. Serra 10173 & A. Bort* (MA 925256).

Taxon neotropical assilvestrat a les vores de camins, que varem donar com nou per Alacant fa uns anys (Serra, 2007: 845) i que sembla que es troba al Serpis fins arribar al vessant més tèrmic de Mariola, a Muro d'Alcoi.

**Bidens subalternans* DC.

ALACANT: Muro d'Alcoi, serra de Mariola, pr. Fontanars, 30SYH2196, 430 m, 20-X-2013, *L. Serra 9811 & A. Bort* (Herb. Pers.).

Espècie amb afinitats semblants a l'anterior, encara que més freqüent, sobretot al litoral de la Marina Alta (Serra, 2007: 846). també arriba de forma puntual a la Mariola, en ambients ruderalitzats.

****Borago officinalis* L.**

ALACANT: Cocentaina, serra de Mariola, barranc de la Pallissana, 30SYH2291, 470 m, 4-V-2012, *L. Serra 9029* (MA 866126).

Espècie de distribució mediterrània i del SW d'Àsia, difosa per bona part d'Europa i altres parts del món. Es troba en llocs nitrificats i humits. Típic en hortes litorals, mentre que escasseja cap a l'interior. A la Mariola el trobem a les zones amb més influència litoral.

****Brassica napus* L.**

ALACANT: Cocentaina, serra de Mariola, pr. cementeri, 30SYH2292, 480 m, 20-III-2014, *L. Serra 10038* (Herb. Pers.).

Espècie conreada, d'origen incert, assilvestrada de forma esporàdica a les afores del poble.

****Bromus diandrus* Roth**

ALACANT: Agres, serra de Mariola, barranc de la Vila, 30SYH1696, 590 m, 21-IV-2013, *L. Serra 9529*, *J. Oltra*, *A. Bort* & *O. Sentendreu* (Herb. Pers.).

Gramínia d'ampla distribució, característica d'herbassars nitròfils de vora de camins, que ha d'estar més estessa del que sembla.

****Bromus madritensis* L.**

ALACANT: Alfafara, Serra de Mariola, pr. els Collets, 30SYH1292, 890 m, 24-V-2015, *L. Serra 10753* & *al.* (MA 925208).

Espècie de distribució bàsicament mediterrània i iranoturànica, que creix als ambients nitròfils en terrenys trepitjats, pasturatges anuals, zones suburbanes, etc.

****Buddleja davidii* Franchet**

ALACANT: Alfafara, serra de Mariola, Cantal de la Vila, 30SYH1294, 580 m, 28-VII-2013, *L. Serra 9739* & *A. Bort* (Herb. Pers.).

Petit arbust xino-japonès assilvestrat de forma puntual a les comarques alacantines (Serra, 2007: 749) trobat en un barranc molt a prop del poble, on es troben altres espècies assilvestrades com *Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle, *Juglans regia* L., *Laurus nobilis* L., *Ligustrum lucidum* W.T. Aiton o, fins i tot, *Tilia platyphyllos* Scop.

****Caralluma munbyana* subsp. *hispanica* (Coincy) M. B. Crespo & Mateo**

ALACANT: Cocentaina, Serra de Mariola, senda Font del Huit, 30SYH2091, 880 m, 23-XI-2014, *L. Serra 10422*, *A. Bort*, *J. Peris*, *J. M. Albors* & *J. M. Albert* (Herb. Pers.). *Ibidem*, 30SYH1991, v.v.

Taxon iberollevantí, present a Alacant, Albacete, Murcia i València, molt escàs a terres valencianes, a on forma petites poblacions (Serra *et al.*, 2003: 451). Recentment hem mencionat esta població com a novetat per al parc (Serra & Peris,

2015: 53), en una zona a la que és probable que s'afectara antigament la població per una cantera molt propera als individus que coneguem actualment.

****Carex divulsa* Stokes subsp. *divulsa***

ALACANT: Alfafara, Serra de Mariola, Cova Bolomini, 30SYH1293, 1030 m, 24-V-2015, *L. Serra 10749* & *al.* (Herb. Pers.).

Taxon eurosiberià amb algunes cites a les nostres comarques (Bolòs & Vigo, 2001: 262; Serra, 2007: 981) i que no havíem trobat encara al parc. És molt escàs en herbassars humits lleugerament nitrificats.

****Carex divisa* Huds.**

VALÈNCIA: Bocairent, Ermita de Santa Bàrbara, 30SYH0991, 840 m, 24-V-2013, *J.E. Oltra* (Herb. Pers.).

Espècie de distribució paleotemperada, escassa a la Vall d'Albaida, d'on s'havia citat d'altres punts però fora de la Mariola (Conca & García Alonso, 1994: 189). Es troba en pasturatges humits.

****Centaurea depressa* M. Bieb.**

ALACANT: Agres, Serra de Mariola, pr. Foia Ampla, 30SYH1693, 1080 m, 22-V-2012, *L. Serra 9116* & *J. X. Soler* (Herb. Pers.).

Espècie prou escassa a les comarques alacantines (Serra, 2007: 861; Aragoneses, 2010: 31; Serra & Soler, 2011: 450) de distribució iranoturànica i sembla que està assilvestrada al vessant iberollevantí de la península Ibèrica. Present de forma puntual en cultius cerealístics de secà.

****Cephalaria syriaca* (L.) Roem. & Schult.**

VALÈNCIA: Bocairent, Serra de Mariola, Escrig, el Serrat, 30SYH1188, 1000 m, 25-VI-2013, *L. Serra 9460* (Herb. Pers.).

Espècie assilvestrada d'origen probable al sud-oest asiàtic i introduïda barrejada les seues llavors amb les de blat. Al País Valencià és molt escassa i sols tenim la cita prèvia del Racó d'Ademús (Mateo, 1997: 66) i la del P.N. de la Font Roja (Serra & Soler, 2011: 410), amb el que esta seria la tercera població coneguda. Recentment també s'ha trobat a Catalunya (Guardiola *et al.*, 2012: 249) on sembla que no es trobava fa més d'un segle (Bolòs & Vigo, 1996: 626).

****Chamaesyce canescens* (L.) Prokh.**

ALACANT: Alfafara, serra de Mariola, barranc de l'Alpadull, 30SYH0994, 590 m, 15-VII-2013, *L. Serra 9591* & *A. Bort* (Herb. Pers.). Alcoi, serra de Mariola, pr. mas del Corral, 30SYH1085, 840 m, 3-VIII-2013, *L. Serra 9743* & *A. Bort* (Herb. Pers.).

Espècie de distribució mediterràneo-iranoturànica que no havia estat trobada encara a Mariola i que resulta nova per al Comtat. Com la resta d'espècies del gènere viu terrenys trepitjats.

***Chenopodium exsuccum** (Loscos) Uotila

*VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, Guillella, 30SYH0888, 930 m, 21-VI-2013, *L. Serra 9451* (Herb. Pers.).

Taxon de distribució mediterrània occidental, nou per a la província de València i segona localitat per a la Comunitat Valenciana (Bolos & Vigo, 1990: 770; Uotila, 1990: 488). Es tracta d'una espècie força interesant confosa de vegades amb *C. foliosum* Asch., de la que es pot diferenciar per tenir fruits no carnosos, marrons o rogencs, i les fulles amplemment trilobades. A la Mariola sols hem trobat una població en comunitats nitròfiles de vora de bancals (Fig. 1a).

***Coriaria myrtifolia** L.

ALACANT: Cocentaina, Serra de Mariola, barranc de Fontanelles, 30SYH2293, 440 m, 30-IV-2016, *L. Serra 11001* (Herb. Pers.).

Espècie termòfila difosa per la regió mediterrània occidental, que puja a zones amb ombrotipus mesomediterrani inferior de forma puntual. La població de la Mariola es pot considerar com finícola cap a l'interior d'Alacant. Present en un barranc tèrmic i humit en esbarssars de *Pruno-Rubion* O. Bolòs 1954.

***Cortaderia selloana** (Schult. & Schult. f.) Asch. & Graeb.

ALACANT: Banyeres de la Mariola, Assagador de Sant Jordi, 30SYH0288, 680 m, 9-X-2018, *L. Serra 11900* & A. Bort (Herb. Pers.). Banyeres de Mariola, La Marjal, 30SYH0289, 690 m, 9-X-2018, *L. Serra* & A. Bort, v.v. Cocentaina, Serra de Mariola, camí de la Pedrera, 30SYH2090, 590 m, 16-X-2018, *L. Serra*, v.v.

Espècie sudamericana introduïda com ornamental i una de les espècies invasores més agressives als territoris peninsulars. A hores d'ara sols hem trobat tres exemplars d'aparició molt recent però si no són eliminats anirà estenent-se de les zones perimetrals cap a altres zones més sensibles del parc.

***Corynephorus divaricatus** (Pourr.) Breistr.

VALÈNCIA: Bocairent, Serra de Mariola, pr. Racó del Cirer, 30SYH1392, 890 m, 22-V-2012, *L. Serra 9117* & J.X. Soler (Herb. Pers.).

Petita gramínia anual de distribució Mediterrània que creix als pasturatges anuals psamòfils. A la Mariola és molt escassa degut a que el seu hàbitat és també molt puntual.

***Cotoneaster lacteus** W.W. Sm.

*ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, barranc del Saladurer, 30SYH1487, 780 m, 9-X-2013, *L. Serra 9809* & A. Bort (Herb. Pers.).

Nova espècie per a Alacant, ja trobada fa uns anys en València (Herrero-Borgoñón, 2003: 3) i Castelló (Herrero-Borgoñón, 2009: 21), de distribució xinesa, de la província de Yunnan, asilvestrat en bardisses de *Pruno-Rubion ulmifolii* O. Bolòs 1954, en zones properes a una urbanització a l'àrea PORN del parc (Fig. 1b).

***Crataegus azarolus** L.

ALACANT: Cocentaina, serra de Mariola, pr. mas del Racó Llobet, 30SYH1794, 1075 m, 9-IX-2012, *L. Serra 9251*, A. Bort & S. Serra (MA 878441).

Arbre cultivat originari del Mediterrani Oriental i que s'assilvestra de forma puntual. Forma part de bardisses de *Pruno-Rubion ulmifolii* O. Bolòs 1954.

***Crepis bursifolia** L.

ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, barranc del Saladurer, 30SYH1487, 780 m, 9-X-2013, *L. Serra 9808* & A. Bort (Herb. Pers.).

Espècie pròpia de la Mediterrània central, assilvestrada als terrenys ruderals i trepitjats de camins.

***Cydonia oblonga** Mill.

ALACANT: Banyeres de la Mariola, serra de Mariola, riu de la Marjal, 30SYH0289, 680 m, 27-V-2014, *L. Serra 9954* (Herb. Pers.).

El codonyer es cultiva pel seu fruit, originari dels territoris iranoturanians, i s'assilvestra a les bardisses als barrancs, normalment dis de formacions de *Pruno-Rubion ulmifolii* O. Bolòs 1954.

Cytinus hypocistis (L.) L. subsp. *hypocistis*

Havíem assignat a aquesta subespècie la menció feta per Gandoger de Mariola (1917: 291, *ut C. hypocistis*) i també es considerava present per un plec (Bocairent, Serra de Mariola, Plà d'Aparici, 900 m, 18-IV-1988, J.R. Nebot, VAL 66862, *ut Cytinus hypocistis*). Tot i la dificultat de la determinació en el plec, es pot apreciar que les flors són clarament més llargues que les bràctees, per tant el podem considerar com *C. hypocistis* subsp. *macranthus*. Igualment el plec de Carlos Pau (MA 398380, serra de Mariola 12-VI-1896, C. Pau, *ut Cytinus*) ja vam veure que es corresponia també a la subsp. *macranthus* (Serra, 2007), per tant cal descartar la presència de la subespècie típica de la Serra de Mariola i, probablement, de les muntanyes dels voltants.

***Descurainia sophia** (L.) Webb ex Prantl

ALACANT: Agres, Serra de Mariola, bancals de Foia Ampla, 30SYH1693, 1070 m, 16-V-2015, *L. Serra 10728* & al. (Herb. Pers.).

Espècie d'ampla distribució que apareix als herbassars nitròfils de bancals o de les seues vores, no massa abundant però relativament estessa. A Mariola sols l'hem trobada als bancals de cereals de secà de la Foia Ampla.

Distichoselinum tenuifolium (Lag.) García Martín & Silvestre

Espècie citada a partir d'un plec arreplegat fa uns anys (Muro d'Alcoi, serra de Mariola, La Cabrantà, 30-IV-1988, J.R. Nebot, VAB 911442, VAL 73903) per Fernández Casas & Gamarra (1991: 99) però que hem revisat i realment correspon a *Elaeoselinum asclepium* (L.) Bertol., espècie ampla-

ment difosa a la serra. També existeix una altra citació en un inventari florístic d'Agres (De la Torre, 1991: 335), on sols hem trobat l'*E. asclepium* i com no hi ha material d'herbari pensem que es deu a una confusió amb aquesta darrera espècie, pel que hem de considerar que *D. tenuifolium* no apareix dins de la serra Mariola.

Dianthus turolensis Pau

Espècie present a la part oriental del sistema Ibèric, citada de Castelló, Guadalajara, Terol i València (Bernal et al, 1990: 448) mencionada únicament a la serra ja fa uns anys (Nebot & Mateo, 1993: 135). El plec al que fa referència esta citació (Bocairent, serra de Mariola, Font de Mariola, 800 m, 22-X-1988, J.R. Nebot, VAL 78278, VAB 922208) ja va ser revisat pel propi G. Mateo i el va considerar *D. hispanicus* subsp. *contestanus*, la qual cosa confirmem amb la nostra revisió posterior, pel que *D. turolensis* no es pot considerar com a present a la serra de Mariola.

**Diospyros kaki* L. fil.

ALACANT: Banyeres de Mariola, Serra de Mariola, riu de la Marjal, 30SYH0289, 680 m, 27-V-2014, L. Serra 9955 (Herb. Pers.).

Altre arbre assilvestrat, d'origen xinès-japonès, plantat pels seus fruits apareix en rierols i barrancs de forma puntual.

**Dorycnium rectum* (L.) Ser.

ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, font del Xorrador, 30SYH1887, 630 m, 10-XI-2013, L. Serra 9818, A. Bort, R. Orts & F. Requena (Herb. Pers.).

Espècie mediterrània relativament termòfila que arriba de forma puntual a les comarques d'interior d'Alacant, on la vam veure ja escassa als peus de la Font Roja (Serra & Soler, 2011: 276) i que a Mariola també arriba a la seua part més càlida, en formacions de *Molinio-Holoschoenion vulgaris* Br.-Bl. ex Tchou 1948.

**Epilobium brachycarpum* C. Presl

ALACANT: Agres, al poble, 30SYH1595, 690 m, 22-IX-2018, L. Serra, *ibidem*, 14-X-2018, L. Serra 11909, G. Mateo, A. Bort & C. Cantos (Herb. Pers.).

Espècie americana que comença a assilvestra-se puntualment en pasturatges humits, al cas de la Serra de Mariola, en comunitats de *Brachypodium phoenicoidis* de zones properes al poble i marges de camins. Oltra & Conca (2006: 14) la citen com novetat per al País Valencià de la província de València i recentment Mateo (2018: 113) la cita com novetat per a Alacant de Vall d'Ebo, pel que seria la segona citació per Alacant i la tercera pel País Valencià (Fig. 1c).

**Erica arborea* L.

ALACANT: Muro d'Alcoi, Serra de Mariola, pr. el Cantal Badat, 30SYH1884, 800 m, 30-IV-2016, L. Serra 11000 & O. Balaguer (Herb. Pers.).

Arbust mediterrani-subtropical propi de sòls àcids o decarbonatats, escàs a terres alacantines d'on s'ha citat a les zones plujoses litorals de la Marina Alta i zones properes del Comtat (Serra, 2007: 371; Martínez Fort, 2017: 188). A la Mariola sols hem vist dos exemplars prou grans dins el *Rhamno lycioidis-Quercetum cocciferae* Br.-Bl. & O. Bolòs 1954.

**Eriobotrya japonica* (Thunb.) Lindley

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, naixement del Vinalopó, 30SYH0688, 770 m, 25-VII-2013, L. Serra 9722, A. Bort & M. Vives (Herb. Pers.).

Altre arbre d'origen euroasiàtic introduït pels seus fruits i que s'assilvestra als barrancs humits i relativament càlids.

**Erodium moschatum* (L.) L'Hér.

ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, les Uixoles, 30SYH1886, 610 m, 19-III-2015, L. Serra 10659 & A. Bort (MA 925288).

Taxon termòfil escàs a les comarques d'interior, que arriba de forma puntual als vessants assolllats del parc, sempre en ambients nitròfils ruderals.

**Erucastrum nasturtiifolium* (Poir.) O.E. Schulz

ALACANT: Alcoi, Serra de Mariola, pr. Mas del Barranc, 30SYH1788, 830 m, 30-VI-2015, L. Serra 10842 (Herb. Pers.). ALACANT, Cocentaina, serra de Mariola, la Querola, 30SYH1993, 840 m, 1-V-2013, L. Serra 9667 & J.X. Soler (Herb. Pers.).

Espècie de distribució mediterrània present en herbassars nitròfils de vora camins, bancals, etc.

**Fallopia baldschuanica* (Regel) J. Holub

ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, l'Uixola Vella, 30SYH1887, 680 m, 9-VI-2013, L. Serra 9597 & A. Bort (Herb. Pers.).

Espècie centreasiàtica conreada com ornamental i que s'assilvestra rarament a terres alacantines (Serra, 2007: 226) a partir de les tanques on es sol plantar. Apareix a barranc nitrificats propers a cases de camp.

**Filago congesta* Guss. ex DC.

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, Font Freda, 30SYH0988, 950 m, 18-V-2012, L. Serra 9074 & J.X. Soler (Herb. Pers.). *Ibidem*, ermita Santa Bàrbera, 30SYH0991, 851 m, 1-V-2016, L. Serra 11003 & A. Bort (Herb. Pers.).

Espècie de distribució Mediterrània C-Occidental abundant als pasturatges anuals en llocs secs o semiàrids del C i S de les comarques alacantines i que és molt més rara als ambients subhumits del subsector Alcoiano-Diànic.

**Fraxinus angustifolia* Vahl

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, pr. mas de Galbis, 30SYH0688, 770 m, 25-VII-2013, L. Serra 9721, M. Vives & A. Bort (Herb. Pers.).

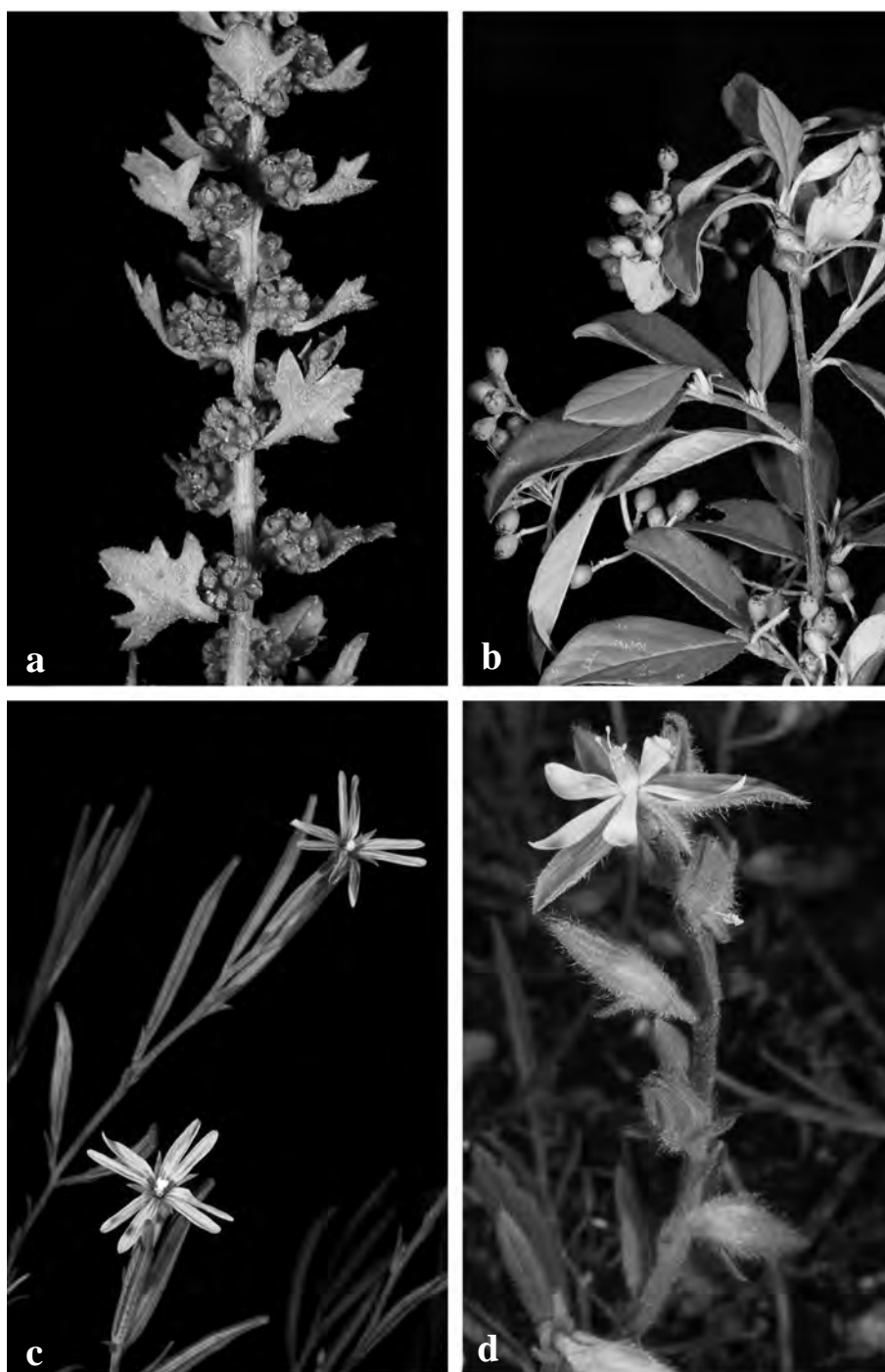

Figura 1. A: *Chenopodium exsuccum* a Bocairent; B: *Cotoneaster lacteus* a Alcoi; C: *Epilobium brachycarpum* a Agres; D: *Helianthemum angustatum* a Bocairent. Fotografies: L. Serra.

Taxon molt rar a les comarques centrals valencianes (Bollós & Vigo, 1996: 105; Serra, 2007: 632) on els pocs exemplars trobats sembla procedeixen d'introduccions, ja que es veu substituït pel freixe de flor (*Fraxinus ornus* L.). Els exemplars presents prop del naixement del Vinalopó creixen als marges dels bancals propers al mas de Galbis i no a la ribera del riu, on és abundant el freixe de flor, el que ens fa sospitar de la seua presència artificial.

Fumana ericoides (Cav.) Gand.

Espècie que, com ja varem sospitar, cal eliminar del catàleg

del parc. L'única citació, amb interrogant, que coneixem és la nostra (Serra *et al.*, 2012: 107) basada en un plec (Cocentaina, altos del Montcabrer, YH19, 1300 m, 21-VI-1987, J.R. Nebot, VAB 900187) que, una volta revisat, ha resultat ser *F. ericifolia*, molt abundant per tota la serra. Per açò cal llevar esta espècie de la llista de la flora del parc natural de la serra de Mariola.

**Glycyrrhiza glabra* L.

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, Buixcarró, 30SYH0785, 913 m, 28-V-2015, L. Serra 10755, A. Bort & V. Ferri (MA 925209).

Taxon euroasiàtic cultivat majoritàriament per comarques litorals del que no teniem constància del seu assilvestrament al parc, en marges d'antics bancals.

**Hainardia cylindrica* (Willd.) Greuter

ALACANT: Agres, serra de Mariola, pr. refugi, 30SYH1794, 1215 m, 21-VII-2013, *L. Serra 9706* & *A. Bort* (Herb. Pers.).

Espècie mediterrània amb escasses referències a Alacant (Serra, 2007: 1039), que apareix de forma puntual en una llacuna temporal del parc, en comunitats de *Molinio-Arrhenatheretea*.

**Hedera maroccana* McAllister

ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, Montesol, 30SYH1184, 800 m, 5-VI-2013, *L. Serra 9397* & *A. Bort* (Herb. Pers.).

Una altra espècie que creix de forma espontània al sud de la península Ibèrica i N d'Àfrica i que és amplament utilitzada com ornamental, assilvestrant-se de forma esporàdica, al menys en Teulada i a la Font Roja, en Alcoi (Serra, 2007: 586; Serra & Soler, 2011: 314). A la Mariola la trobem també assilvestrada en pasturatges de *Teucrio pseudochamaepitys-Brachypodietum retusi* O. Bolòs 1957 nom. mut. propos., als voltants d'una urbanització.

Helianthemum angustatum Pomel

Taxon difós per la régio mediterrània SW, que creix als pasturatges anuals sobre sòls lleugerament arenosos. Va ser mencionat per a la Mariola a la font del Pla (Nebot & Mateo, 1991: 149, *ut H. villosum*) i que varem considerar com dubtós seguint el criteri de López González (1993: 393). Recentment hem revisat el plec (VALÈNCIA: Bocairent, Serra de Mariola, Font del Pla, Santa Bàrbera, 30SYH09, 800 m, 21-V-1988, *J.R. Nebot*, VAL 63595) i confirmem la determinació, ja que té calze elipsoïdal (no ovoide) i inflorescència un tant escorpioïda (Fig. 1d). També hem pogut trobar una població amb més de 200 exemplars a prop de la zona on es va recolectar fa 30 anys [Bocairent, Serra de Mariola, pr. ermita Santa Bàrbera, 30SYH0991, 855 m, 11-5-2019, *L. Serra 12156* & *A. Bort* (Herb. Pers.)]. És l'única població per a Mariola i per a tota la Comunitat Valenciana amb la de Requena (Mateo, 2013: 89).

Helianthemum croceum subsp. *stoechadifolium* (Brot.)

M.B. Crespo & M. Fabregat ex Rivas Mart.

ALACANT: Cocentaina, Serra de Mariola, Lloma del Cavall, 30SYH1692, 1050 m, 24-V-2016, *L. Serra 11097* (Herb. Pers.). Agres, Serra de Mariola, Teixera d'Agres, 30SYH1794, 1150 m, 30-V-2006, *L. Serra 7223* (MA 784562).

El plec d'A. Rigual (Serra de Mariola, Agres-Cocentaina, 30SYH19, *A. Rigual*, 1-VII-1969, ABH 20256, *ut H. apeninum*) que s'havia donat com *H. croceum* subsp. *stoechadifolium* (Fabregat, 2002: 78; Serra *et al.*, 2012: 197) realment correspon a la subsp. *cavanillesianum*, però la subsp. *stoechadifolium* es troba també present al parc, on al menys

l'hem localitzada en un parell de llocs i probablement serà la predominant a la part oriental del parc, mentre que la subsp. *cavanillesianum* sembla més freqüent a la part occidental.

Helianthemum guerrae Sánchez Gómez, J.S.Carrion & M.A.Carrión

L'única referència sobre esta espècie per al parc la varem donar fa pocs anys (Serra *et al.*, 2012: 107) basant-nos en la cita prèvia de Banyeres de Mariola (Sánchez Gómez *et al.*, 2001: 356), la qual, realment, no fa referència a la serra de Mariola sinó, probablement, a l'arenal de la Blasca, en Banyeres, on De la Torre & Alcaraz (1994: 134) citen el seu *H. arenarium*, nom. nud. Així doncs cal descartar *H. guerrae* de la flora de Mariola, on, al menys pel moment, no sembla que es pugui trobar l'hàbitat adient per a esta espècie.

**Helichrysum valentinum* Rouy

ALACANT: Cocentaina, serra de Mariola, les Penyes Monteses, 30SYH1892, 1290 m, 24-VI-2012, *L. Serra 9216* & *J.X. Soler* (Herb. Pers.).

Taxon endèmic del subsector Alcoià-Diànic, conegut fins ara dels rocalls de les zones litorals en diverses comunitats de *Asplenietea trichomanis* (Br.-Bl. in Meier & Br.-Bl. 1934) Oberdorfer 1977 (Serra, 2007: 900, *ut H. rupestre*; Mateo *et al.*, 2015: 415, *ut H. pendulum* subsp. *fontanesii*; Herrando Moraira *et al.*, 2017: 924.). Amb la localitat a la Mariola en formacions de *Jasionetum foliosae* Font Quer 1935 donem l'extrem més occidental de la seua àrea de distribució.

**Hordeum distichon* L.

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, pr. cases dels Renocars, 30SYH0290, 685 m, 20-V-2012, *L. Serra 9088* & *A. Bort* (Herb. Pers.).

L'hordi blanc es cultiva en la zona i puntualment trobem individus assilvestrats a les rodalies dels cultius en herbassars nitròfils.

**Hordeum murinum* L.

ALACANT: Cocentaina, serra de Mariola, camí del Montcabrer, 30SYH1893, 1300 m, 23-VI-2012, *L. Serra 9209*, *J.X. Soler*, *A. Bort*, *M. Signes* & *S. Serra* (Herb. Pers.).

Espècie d'ampla distribució que substitueix en altitud a la subsp. *leporinum* (Link) Arcang. a la Serrella i a la Aitana (Serra, 2007: 1042), on es presenta al termotipus mesomediterrani superior i supramediterrani. A la Mariola també es troba a altituds semblants sols al cim del Montcabrer.

**Hylotelephium telephium* (L.) H. Ohba

ALACANT: Agres, serra de Mariola, barranc de l'Assut, 30SYH1595, 760 m, 15-VII-2013, *L. Serra 9567*, *A. Bort*, *P. Serra* & *J. Lluch* (Herb. Pers.).

Taxon eurosiberià cultivat com ornamental, amb sols una localitat com assilvestrat a Alacant i al parc natural (Serra, 2007: 380).

****Hyoscyamus niger* L.**

VALÈNCIA: Bocairent, Serra de Mariola, ermita Santa Bàrbara, 30SYH0991, 851 m, 1-V-2016, *L. Serra 11002* & A. Bort (MA 925160).

Espècie de distribució euroasiàtica que es presenta a casa nostra en ambients nitròfils, en termotipus al menys mesomediterrani i ombrotipus subhumit. Les poblacions més properes a la de Mariola es troben a la serra de Salinas, en Villena (Nebot *et al.*, 1990: 112; Serra, 2007: 640).

****Hypericum perforatum* subsp. *angustifolium* (DC.) A. Fröhl.**

ALACANT: Alcoi, Serra de Mariola, pr. Mas del Barranc, 30SYH1788, 30-VI-2015, *L. Serra 10841* (Herb. Pers.).

Espècie de distribució euroasiàtica present en herbassars higronitròfils, del que existia una referència prèvia (Rigual, 1984: 297, *ut H. perforatum* var. *microphyllum* DC.), que ara nosaltres també hem trobat. Apareix dispersa i sovint confosa amb la subespècie típica.

****Hypochoeris glabra* L.**

ALACANT: Alfafara, serra de Mariola, barranc del Cantal de la Vila, 30SYH1292, 900 m, 11-VII-2011, *L. Serra 8448* (Herb. Pers.).

Espècie de distribució mediterrània, escassa a les comarques alacantines (Serra, 2007: 905), present en herbassars humits al vessant nord de la serra.

****Lactuca saligna* L.**

ALACANT: Banyeres de la Mariola, El Sesteret, 30SYH0389, 710 m, 9-X-2018, *L. Serra 11904* & A. Bort (Herb. Pers.).

Espècie de distribució mediterrània-iranoturànica que es presenta en ambients nitròfils que no havia segut citada fins ara en l'àmbit del parc. Es troba en marges de camins a les zones marginals del parc.

****Lamarckia aurea* (L.) Moench**

ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, l'Uxola, 30SYH1887, 650 m, 21-IV-2012, *L. Serra 8978*, A. Bort, R. Orts & F. Requena (Herb. Pers.).

Espècie mediterrània-iranoturànica termòfila, molt abundant a les comarques litorals alacantines (Serra, 2007: 1045) que arriba de forma puntual al peu de la Mariola.

****Lathyrus saxatilis* (Vent.) Vis.**

ALACANT: Muro d'Alcoi, serra de Mariola, barranc de Reig, 30SYH1994, 660 m, 3-V-2013, *L. Serra 9678* & J.X. Soler (Herb. Pers.). Alcoi, serra de Mariola, les Llometes, 30SYH1987, 620, 5-V-2013, *L. Serra 9616* & A. Bort (Herb. Pers.).

Espècie mediterrània present a les comarques litorals i que es fa prou més rara a l'interior d'Alacant (Serra, 2007: 457). La trobem als pasturatges anuals sobre sòls pedregosos (*Brachypodium distachyae* Rivas Martínez 1978 nom. mut. propos.).

****Lathyrus setifolius* L.**

ALACANT: Muro d'Alcoi, serra de Mariola, barranc de Reig, 30SYH1994, 660 m, 3-V-2013, *L. Serra 9682* & J.X. Soler (Herb. Pers.).

Una altra espècie mediterrània present als territoris alcoiano-diànics en Alacant, sempre amb ombrotipus al menys sec-subhumit. Es troba als herbassars humits del *Lathyrus tremolsiani-Brachypodium phoenicoidis* Costa, Peris & Stübing 1985.

****Limonium echioides* (L.) Mill.**

ALACANT: Banyeres de la Mariola, Serra de Mariola, Capollet de l'Àguila, 30SYH0489, 955 m, 18-V-2016, *L. Serra 11021* (Herb. Pers.). VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, el Buixcarró, 30SYH0686, 850 m, 15-V-2012, *L. Serra 9057*, M. Vives & V. Ferri (Herb. Pers.).

Taxon mediterrani present de forma abundant a les comunitats anuals amb un cert grau de salinitat al terra (*Franke-nion pulverulentae* Rivas Martínez ex Castroviejo & Porta 1976), pel que al S i C d'Alacant és força freqüent, però que escasseja als territoris alcoiano-diànics (Serra, 2007: 240). El trobem a la Mariola per Banyeres en ambients secs sobre marges i en la Finca del Buixcarró en poblacions molt denses degut a les acumulacions de sal preparades per la fauna cinegètica.

***Linaria depauperata* subsp. *hegelmaieri* (Lange) De la Torre, Alcaraz & M. B. Crespo**

Taxon exclusiu de sòls arenosos de la costa d'Alacant i de les arenes interiors d'Alacant, Murcia, Albacete i València (Mateu *et al.*, 2000: 60; Sáez & Bernal, 2009: 270). L'única referència per a este taxon al parc es dona en Fabregat (2002: 180, *ut L. arabiniana* M.B. Crespo, De la Torre & Solanas), on es fa referència a un plec arreplegat per Abelardo Rigual (Agres, serra de Mariola, 24-IV-1962, A. Rigual, ABH 23068, en *Thlaspietea*, *ut L. depauperata*). Posteriorment nosaltres arrepleguem aquesta cita (Serra *et al.*, 2012: 116). Tornat a revisar el plec no hi ha dubte de que es tracta d'esta subespècie, característica d'arenes i no la subespècie típica característica de runars i que es troba de forma freqüent al parc.

Les arenes d'origen eòlic que apareixen a l'interior d'Alacant i zones properes de Múrcia, Albacete i València no es troben al parc, o al menys no hem segut capaços de trobar-ne per cap lloc, per tant el dubte, que ja apuntava Myriam Fabregat al revisar el plec, al voltant de la localitat, existix. Per això hem indagat si Abelardo Rigual va estar en altres llocs el mateix 24 d'abril de 1962, i, efectivament, trobem altres plecs amb la mateixa data, tots de Villena, concretament *Linaria spartea* (MA 372567, ABH 23080) de les proximitats del tren Txixarra (*ut L. pedunculata*) i *Geranium molle* (MA 371931) i *Chaenorhinum crassifolium* (MA 372445) de la serra de la Villa, on efectivament hi ha depòsits d'arenes (José Carlos Hernández, com. pers.). A més a més Rigual a la seua obra sobre la flora i vegetació d'Alacant (Rigual, 1984: 334) no sols no menciona la subsp. *hegelmaieri* d'Agres sinó que parla de la subsp. *depauperata* de la serra de la Villa, fent

clarament referència al plec que havia agafat el 24 d'abril de 1962 en eixa serra i no en Mariola. Tot açò ens fa pensar que el plec de *L. depauperata* subsp. *hegelmaieri* realment haja segut recol·lectat a Villena, pel que considerem que, a hores d'ara, és un taxon a excloure de la flora del parc natural.

**Lithospermum officinale* L.

ALACANT: Banyeres de Mariola, riu Vinalopó, 30SYH0487, 712 m, 6-V-2010, S. González, v.v. *Ibidem*, 30SYH0586, 730 m, 29-VI-2019, L. Serra 12225 & A. Bort (Herb. Pers.).

Espècie eurosiberiana, molt escassa en Alacant (Serra, 2007: 667) no citada prèviament del parc, on es troba als herbassars higròfils de la capçalera del riu Vinalopó.

**Lolium rigidum* Gaudin

ALACANT: Agres, serra de Mariola, Alt de la Reja, 30SYH1895, 1050 m, 16-VI-2013, L. Serra 9438, J. Oltra, A. Bort & O. Sentendreu (Herb. Pers.).

Espècie d'ampla distribució, abundant a camps de conreu de tota mena.

**Lycium europaeum* L.

ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, pr. les Llometes, 30SYH1987, 570 m, 24-XII-2012, L. Serra 9492 (Herb. Pers.).

Espècie present des d'els arxipèlags macaronèsics fins al SW d'Àsia i tota la Mediterrània. Creix generalment en territoris càlids termomediterranis encara que arriba al mesomediterrani de forma puntual. Es fa sempre en ambients nitrificats al voltant de cases, corrals, etc. A la Mariola molt escassa, per la seua part més càlida.

**Lysimachia ephemerum* L.

ALACANT: Banyeres de la Mariola, serra de Mariola, riu Vinalopó, 30SYH0486, 710 m, 6-VII-2014, L. Serra 10122 & A. Bort (Herb. Pers.).

Espècie de distribució mediterrània N-Occidental, no gens abundant a terres alacantines, on apareix puntualment als cursos d'aigua permanent, sobretot al subsector Alcoiàno-Diànic (Serra, 2007: 377). A la Mariola la trobem al riu Vinalopó en comunitats de *Molinio-Holoschoenion vulgaris* Br.-Bl. ex Tchou 1948.

**Lythrum hyssopifolia* L.

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, riu Vinalopó, el Pla, 30SYH0890, 830 m, 3-VI-2012, L. Serra 9172, A. Bort & S. Serra (Herb. Pers.). *Ibidem*, pr. camping Mariola, 30SYH1392, 900 m, 15-VII-2012, L. Serra 9299 (Herb. Pers.).

Espècie d'ampla distribució no massa abundant que sols hem trobat als pasturatges anuals que es fan a les basses temporals a finals de primavera i que es sequen en estiu.

**Lythrum tribracteatum* Spreng.

*ALACANT: Agres, serra de Mariola, pr. refugi, 30SYH1794, 1215 m, 21-VII-2013, L. Serra 9705 & A. Bort (Herb. Pers.).

Espècie mediterrània característica de comunitats de *Isoeto-Nanojuncetea* Br.-Bl. & Tüxen ex Westhoff, Dijk & Passchier 1946, present en llacunes temporals que, fins ara, era desconeguda a la província d'Alacant i al parc natural. Es troba en una petita llacuneta temporal a la part alta de la serra, on conviu amb altra planta escassa com és ara *Hainardia cylindrica* (Fig. 2a).

**Malcolmia africana* (L.) R.Br.

ALACANT: Agres, serra de Mariola, bancals Foia Ampla, 30SYH1693, 1070 m, 16-V-2015, L. Serra & al. (Herb. Pers.).

Espècie de distribució mediterrània-paleotropical característica de terrenys arvenses, sobretot de llocs d'ambients més àrids pel que escasseja a les comarques d'interior més plujoses. Recentment l'trobada al parc.

**Malus domestica* (Borkh.) Borkh.

ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, pr. mas de Samperius, 30SYH0983, 830 m, 6-V-2013, L. Serra 9623 (Herb. Pers.). VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, naixement del Vinalopó, 30SYH0688, 770 m, 25-VII-2013, L. Serra 9717, A. Bort & M. Vives (Herb. Pers.).

Arbre euroasiàtic cultivat i, de vegades assilvestrat en bardisses espinoses (*Pruno-Rubion ulmifolii* O. Bolòs 1954).

**Medicago orbicularis* (L.) Bartal.

ALACANT: Cocentaina, serra de Mariola, la Boronà, 30SYH1993, 700 m, 22-IV-2012, L. Serra 8982 & A. Bort (MA 866274).

Espècie mediterrània força freqüent al territori valencià que encara no havíem trobat dins el parc. Sempre en herbassars nitròfils de camps de conreu o vores de bancals o de camins.

**Medicago truncatula* Gaertn.

ALACANT: Banyeres de la Mariola, serra de Mariola, les Molines, 30SYH0288, 700 m, 1-V-2012, L. Serra 8998, A. Bort & P. Serra (Herb. Pers.). Cocentaina, serra de Mariola, la Boronà, 30SYH1993, 700 m, 22-IV-2012, L. Serra 8985 & A. Bort (Herb. Pers.). VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, riu Vinalopó, el Pla, 30SYH0890, 830 m, 3-VI-2012, L. Serra 9182, A. Bort & S. Serra (MA 878420).

Altra espècie mediterrània que viu als mateixos indrets que l'anterior, encara que és més escassa a terres alacantines (Serra, 2007: 471) i present, sobretot, a zones més litorals.

**Melilotus sulcatus* Desf.

VALÈNCIA: Bocairent, Serra de Mariola, barranc del Llop, 30SYH0787, 890 m, 2-VI-2013, L. Serra 9387 & A. Bort (Herb. Pers.).

Espècie mediterrània freqüent, característica d'herbassars nitròfils de camps de conreu i vores de camí.

**Mentha ×piperita* L. (*M. aquatica* L. × *M. spicata* L.)

VALÈNCIA: Bocairent, Serra de Mariola, Font de la Malla-

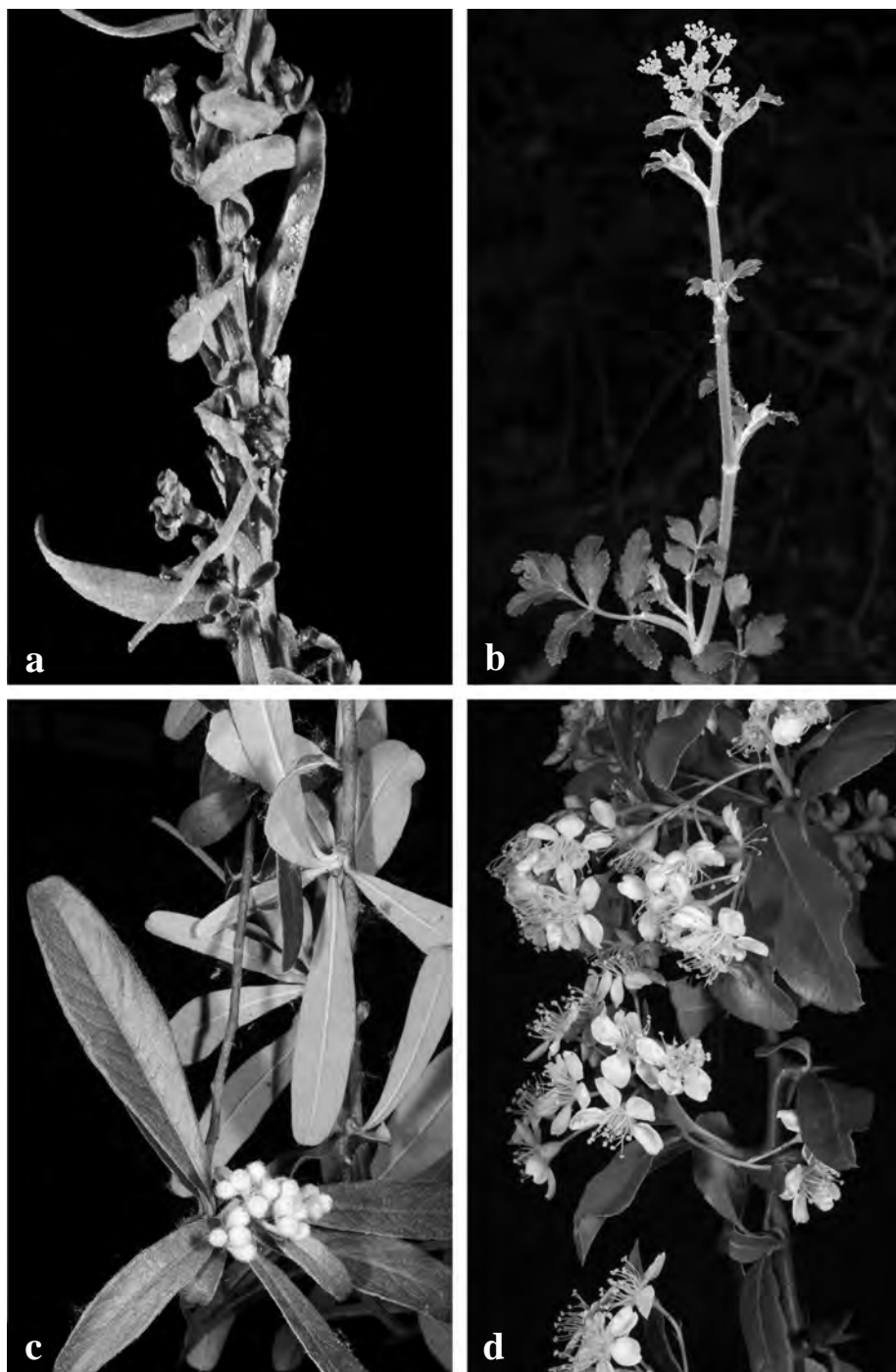

Figura 2. A: *Lythrum tribracteatum* a Agres; B: *Pastinaca sativa* subsp. *sylvestris* a Alcoi; C: *Pyracantha angustifolia* a Cocentaina; D: *Pyracantha crenulata* a Alcoi. Fotografies: L. Serra.

deta, 30SYH0688, 810 m, 2-X-2016, L. Serra 11190 & M. Vañó (Herb. Pers.).

Híbrid escàs al territori dels voltants de la Mariola (Serra, 2007: 685, Conca & García Alonso, 1994: 140). Creix als herbassars humits just on degota la font.

**Minuartia hybrida* subsp. *vaillantiana* (Ser.) Friedrich
ALACANT: serra de Mariola, 9-VII-1963, A. Rigual, ut M.

tenuifolia subsp. *mediterranea*, ABH 20650.

Espècie paleotemperada present en zones properes al termotipus mesomediterrani i ombrotipus sec-subhumit, en pasturatges anuals. La única referència per a esta subespècie prové de la determinació correcta del plec ABH 20650 de Rigual, fins ara inclòs en *M. mediterranea*. Es diferencia de la subespècie típica per presentar 8-10 estams front als 3-5 de l'altra subespècie (Favarger & Montserrat, 1990: 244).

Minuartia mediterranea (Ledeb. ex Link) K. Malý

Les referències d'aquesta espècie han sigut com a mínim dubtoses. La primera d'elles és una atribució nostra a la *M. mediterranea* de la cita de Gandoger (1917: 43) d'*Alsine viscosa* Schreb. [= *M. viscosa* (Schreb.) Schinz & Thell.], planta que no arriba a la península Ibèrica i que s'esten des de l'est de França fins Rússia i Suècia (Halliday, 1964: 127). Considerant millor actualment com és *M. viscosa* pensem que Gandoger va veure realment *M. hybrida*, probablement la subsp. *hybrida*, ja que coincidix amb ella en la mida dels sèpals (Halliday, op. cit.; Favarger & Montserrat, op. cit.), de 2-3 mm en *M. viscosa*, 2,5-4 mm en *M. hybrida* subsp. *hybrida* i 4-4,5 mm en *M. hybrida* subsp. *vaillantiana*.

La segona citació és de Rigual (1984: 274, ut *M. tenuifolia* subsp. *mediterranea*) arplegada per Molero [1975: 351, ut *M. mediterranea* var. *confertiflora* (Fenol ex Gay) Molero] i ja atribuïda a *M. hybrida* subsp. *vaillantiana* per Fabregat (2002: 62), revisió que nosaltres confirmem (serra de Mariola, 9-VII-1963, A. Rigual, ut *M. tenuifolia* subsp. *mediterranea*, ABH 20650).

Finalment, la tercera menció és d'un plec de J.R. Nebot (Bocairent, Serra de Mariola, Plà d'Aparici, 30SYH19, 900 m, 18-IV-1988, J.R. Nebot, VAL 69976), revisat este plec es veu que la inflorescència no és tan compacta com la de *M. mediterranea* i el que sembla que és la flor central, té el peduncle molt més llarg que la flor, pel que cal considerar-la com *M. hybrida* subsp. *hybrida*. Per tant cal descartar la presència de *M. mediterranea* a la Serra de Mariola.

Molineriella laevis (Brot.) Rouy

Espècie de pasturatges silicícoles mencionada per a la serra de Mariola per nosaltres (Serra *et al.*, 2012: 121) a partir d'un plec arplegat en 1987 (Bocairent, serra de Mariola, pla de Bodí, 30SYH19, 900 m, 25-V-1987, G. Mateo & J.R. Nebot, VAL 66791). Aquest plec va ser revisat per C. Romero Zarco i J. Sobrino i redeterminat com *M. minuta* (L.) Rouy, la qual cosa confirmem nosaltres. Aquesta última, si bé escassa al parc l'hem trobada molt a prop del pla de Bodí (Bocairent, serra de Mariola, plà d'Aparici, 30SYH1291, 880 m, 19-IV-2015, L. Serra 10702, A. Cutillas, J.C. Hernández & J. Albers, LSH 11947), on ja havia segut mencionada (Nebot & Mateo, 1993: 136). Per tant cal eliminar *M. laevis* del catàleg de la flora de Mariola.

**Molinia caerulea* subsp. *arundinacea* (Schrank) K. Richter

ALACANT: Alfafara, serra de Mariola, barranc penya del Xorro, 30SYH1393, 800 m, 28-VII-2013, L. Serra 9737 & A. Bort (Herb. Pers.). Cocentaina, Serra de Mariola, Font de Borràs, 30SYH2092, 660 m, 27-IX-2015, L. Serra 10790 & A. Bort (Herb. Pers.). VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, font del mas dels Arbres, 30SYH1493, 910 m, 12-VII-2012, L. Serra 9296 & M. Vives (Herb. Pers.).

Espècie d'ampla distribució, amb bones poblacions a l'interior de València i Castelló i prou més rara a terres alacantines (Bolòs & Vigo, 2001: 553; Serra, 2007: 1050; Serra & Soler, 2011: 520). A la Mariola es troba en rierols i fontetes,

en formacions de *Molinio-Holoschoenion vulgaris* Br.-Bl. ex Tchou 1948.

**Nicotiana glauca* Graham

ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, el Salt, 30SYH1685, 710 m, 27-XII-2012, L. Serra 9494 (Herb. Pers.).

Espècie neotropical extensament assilvestrada al termotipus termomediterrani, que arriba de forma puntual al mesomediterrani a les zones més assolejades (Serra, 2007: 642). Sempre en herbassars nitròfils de solars, construccions abandonades, etc.

**Nothoscordum gracile* (Dryand.) Stearn

ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, els Llençols, 30SYH1886, 650 m, 9-VI-2013, L. Serra 9422 & A. Bort (Herb. Pers.).

Una altra espècie neotropical, introduïda com ornamental i assilvestrada puntualment al termotipus termomediterrani a terres alacantines (Serra, 2007: 1112), pel que arriba de forma finícola a la Mariola a la seua part més càlida en indrets assolejats en herbassars nitròfils humits.

**Odontites viscosus* (L.) Clairv. subsp. *viscosus*

VALÈNCIA: Bocairent, Serra de Mariola, pr. barranc font de la Cova, 30SYH1089, 940, 29-IX-2013, L. Serra 9806, A. Bort, M. Salas & P. Francés (Herb. Pers.). *Ibidem*, pr. el Cipreret, 30SYH1191, 900 m, 1-XI-2014, L. Serra 10419 & A. Bort (Herb. Pers.).

Taxon iberollevantí, de distribució bàsicament continental, d'influència manxega, que substitueix a la part manxega de la serra de Mariola a *Odontites recordonii* Burnat & Barbey, de distribució més bé litoral, alcoiana-diànica. Present als matollars aiorano-villenencs, amb *Satureja intricata* subsp. *gracilis* (Willk.) G. López.

**Oenothera rosea* L'Hér. ex Aiton

ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, els Llençols, 30SYH1886, 650 m, 9-VI-2013, L. Serra 9421 & A. Bort (Herb. Pers.).

Una altra espècie neotropical assilvestrada majoritàriament al termotipus termomediterrani (Serra, 2007: 521) i que arriba a les parts més baixes tant de la Font Roja (Serra & Soler, 2011: 286) com la Mariola. Creix als herbassars nitròfils humits.

**Ophrys ficalhoana* J.A. Guim.

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, pr. mas de Nones, 30SYH0791, 840 m, 13-IV-2011, L. Serra, J.A. Rozas, A. Bort & P. Serra, fotografia publicada en Serra *et al.* (2013: 110).

Orquídia mediterrània occidental, propera a *O. scolopax* Cav., amb labels més quadrats, no rectangulars, i amb unes papil·les molt llargues a l'àpex del label front als pèls més xicotets, semblants a la resta de l'indument del label d'*O. scolopax*. Aquesta planta, escassa a la Comunitat Valenciana,

ja va ser citada de la Mariola (Arnold, 2009: 51; Serra *et al.*, 2013: 110), però no la varem incorporar al catàleg en el seu moment (Serra *et al.*, 2012).

**Onopordum acanthium* L.

ALACANT: Banyeres de Mariola, Serra de Mariola, C/Barraquetes, 30SYH0288, 680 m, 6-VII-2014, L. Serra & A. Bort (Herb. Pers.).

Card de distribució euroasiàtica del que es pensava que no arribava a la província d'Alacant, on era substituït per *O. macracanthum* Schousb (Serra, 2007: 922), del que es diferencia bé pel color verd oliva més fosc de la planta i per l'ample de les bràctees mitjanes [2-5 mm en *O. acanthium* front a (3)5-9 mm en *O. macracanthum*, Ortega Olivencia, 2014: 68]. Al parc sembla arribar de forma puntual als cardassars del polígon industrial de Banyeres, a l'àrea PORN del parc.

**Opuntia ammophila* Small

ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, pr. Inst. Andreu Semp., 30SYH1987, 550 m, 6-XII-2013, L. Serra 9868 & A. Bort (Herb. Pers.).

Taxon assilvestrat d'origen neotropical molt escàs a l'interior d'Alacant, amb esta única citació per a l'Alcoià, d'on ja va ser mencionat (Serra, 2007: 146) encara que no concretament en l'àmbit de l'àrea PORN del parc. Sembla que no té perill d'expansió, ja que des de 2002 sols coneixem un peu, que encara permaneix.

**Orobanche clausonis* Pomel

ALACANT: Cocentaina, Serra de Mariola, pr. Font del Pouet, 30SYH1893, 1260 m, 5-VI-2016, L. Serra 11119 & al. (Herb. Pers.).

Espècie difosa per la regió mediterrània SW, paràsita de *Rubia peregrina*, no massa abundant en Alacant (Serra, 2007: 785). Es troba majoritàriament al subsector Alcoiano-Diànic, al termotipus mesomediterrani encara que s'ha trobat també al termomediterrani. Es troba generalment a l'ombra des fragments de carrascars i coscollars de la serra.

**Orobanche santolinae* Loscos & Pardo

ALACANT: Agres, serra de Mariola, pr. la Teixera, 30SYH1794, 1200 m, 16-VI-2013, L. Serra 9863, J. Oltra, A. Bort & O. Sentendreu (Herb. Pers.).

Espècie present a la Mediterrània C-Occidental, escassa a les postres comarques, d'on sols s'ha citat de la serra de Serrella (Serra, 2007: 792). Es presenta com a paràsit de *Santolina chamaecyparissus* L. subsp. *squarrosa* (DC.) Nyman als salviars de la part alta de la serra.

**Pastinaca sativa* subsp. *sylvestris* (Mill.) Rouy & É. G. Camus

*ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, pr. Mas del Barranc, 30SYH1788, 810 m, 20-VIII-2015, L. Serra 10852 & A. Bort (MA 925293).

Taxon eurosiberià, que havia segut confós amb *P. sativa*

subsp. *sativa* en hortes i marjals de la província d'Alacant (Serra, 2007: 608). Però esta població és clarament assignable a la subsp. *sylvestris* degut al seu dens indument, caràcter diagnòstic fonamental (Gutiérrez Bustillo, 2003: 362) així com la seua ecologia, ja que es troba en un rebasar de megaforbis d'estiu al marge d'una roureda prou ben conservada, en un ambient típic on es troben altres plantes eurosiberianes de la serra Mariola. Pensem que esta seria l'única població coneguda ara per ara a terres alacantines, i per suposat al parc natural (Fig. 2b).

**Petrorrhagia nanteuilii* (Burnat) P.W. Ball & Heywood

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, barranc de l'Ull de Canals, 30SYH0886, 1000 m, 7-VI-2015, L. Serra 10834 & A. Bort (Herb. Pers.).

Espècie no massa abundant, encara que era probable que estiguera doncs es troba a altres serres properes (Serra, 2007: 176). Present als pasturatges de *Thero-Brachypodium retusi* Br.-Bl. 1925 nom. mut. propos.

**Philadelphus coronarius* L.

ALACANT: Agres, serra de Mariola, barranc de la Vila, 30SYH1696, 590 m, 21-IV-2013, L. Serra 9536, J. Oltra, A. Bort & O. Sentendreu (Herb. Pers.).

Espècie eurosiberiana utilitzada com ornamental i escassament assilvestrada en Alacant (Serra, 2007: 378). A la Mariola el trobem en bardisses de *Pruno-Rubion ulmifolii* O. Bolòs 1954 en barrancs propers al poble.

Pinus sylvestris L.

ALACANT: Muro d'Alcoi, Serra de Mariola, pr. club tennis, 30SYH2195, 450 m, 21-IX-2014, L. Serra 10172 & A. Bort (Herb. Pers.). Agres, Serra de Mariola, pr. el Comptador, 30SYH1794, 1230 m, 4-IV-2016, L. Serra 10924 & A. Bort (Herb. Pers.).

Confirmem la presència del pi roig, espècie de distribució bàsicament eurosiberiana, mencionada primerament a partir de material de Cavanilles (Willkomm & Lange, 1862: 18) que no hem trobat, i per això va ser considerada com de presència dubtosa al parc (Serra *et al.*, 2012: 99). Es troben exemplars plantats fora del seu hàbitat a la plana de Muro i en una plantació forestal a prop de la Teixera d'Agres. Encara que en temps de Cavanilles puguera haver encara exemplars autòctons ara no sembla que es troben condicions adients per a que es pugui desenvolupar.

**Piptatherum coeruleum* (Desf.) Beauv.

ALACANT: Banyeres de la Mariola, Serra de Mariola, pr. barranc d'Ull de Canals, 30SYH0585, 820 m, 27-V-2012, L. Serra 9136 & A. Bort (Herb. Pers.).

Una altra espècie mediterrània present bàsicament al termotipus termomediterrani i més escassa al mesomediterrani on es presenta en llocs assolejats. Apareix als replanells dels rocalls o, fins i tot, en comunitats rupícules o subrupícules de *Teucrium buxifolii* Rivas Goday 1956.

****Polygonum lapathifolium* L.**

ALACANT: Muro d'Alcoi, serra de Mariola, pr. Penya del Frare, 30SYH2096, 495 m, 14-IX-2014, *L. Serra 10168* & *A. Bort* (Herb. Pers.).

Taxon present als terrenys ruderals amb certa humitat, on forma part de comunitats de *Bidentetea tripartitae* Tüxen, Lohmeyer & Preising ex von Rochow 1951, no massa abundant arriba a les parts més càlides i humides de la serra.

****Polygonum monspeliensis* (L.) Desf.**

ALACANT: Agres, serra de Mariola, pr. refugi, 30SYH1794, 1215 m, 21-VII-2013, *L. Serra 9703* & *A. Bort* (Herb. Pers.).

Espècie freqüent a les comunitats de *Molinio-Arrhenatheretea* Tüxen 1937, que encara no hem localitzat al parc natural, on haurà de ser més abundant.

****Pyracantha angustifolia* (Franch.) C.K. Schneid.**

*ALACANT: Cocentaina, serra de Mariola, barranc del Capenal, 30SYH2188, 530 m, *L. Serra 9186* & *A. Bort*, 5-VI-2012 (Herb. Pers.).

Arbust originari de Xina, utilitzat com ornamental, que ja s'havia mencionat com assilvestrat de forma genèrica a la Comunitat Valenciana (Mateo & Crespo, 2014: 347) però del que no hi havia localitats concretes. A la Mariola es troba en formacions de *Pruno-Rubion ulmifolii* O. Bolòs 1954 en algun barranc a partir de restes de poda (Fig. 2c).

****Pyracantha crenulata* (D. Don) M. Roem.**

*ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, Montesol, 30SYH1184, 800 m, 5-VI-2013, *L. Serra 9396* & *A. Bort* (Herb. Pers.).

Es tracta d'altra espècie ornamental xinesa, igualment a l'anterior assilvestrada en barrancs dins de bardisses de *Pruno-Rubion ulmifolii* O. Bolòs 1954. Pel que sabem es tractaria d'una novetat per a la Comunitat Valenciana (Mateo & Crespo, 2014) encara que poden haver més poblacions con-foses amb *P. coccinea* (Fig. 2d).

****Romulea columnae* Sebast. & Mauri**

VALÈNCIA: Bocairent, Serra de Mariola, Cava Don Miquel, 30SYH1493, 1056 m, 19-III-2017, *N. Lara* (Herb. Pers.), *ibidem*, 20-III-2017, *L. Serra* & *A. Bort*, v.v.

Taxon de distribució mediterrània-macaronèsica, més comú en zones litorals (Serra, 2007: 1127). S'ha trobat una petita població d'uns 20 exemplars a pasturatges anuals sobre sòls trepitjats lleugerament nitròfils.

***Romulea ramiflora* Ten.**

Espècie que va ser citada de la Serra de Mariola per Rigual (1984: 243, *ut R. bifrons* Pau) i va ser mantinguda per Fabregat (2002: 225). Es va considerar com l'única citació alacantina, encara que dubtosa (Serra, 2007: 1128). Així, nosaltres la varem mantindre al catàleg del parc natural, però com de presència dubtosa fins confirmar o no si es trobava

o es revisava el material d'herbari (Serra *et al.*, 2012: 119). Després de revisar el plec ABH 23576, que ja havia segut redeterminat per M.B. Crespo i M. Martínez en 2012, es pot confirmar que pertany a *Crocus serotinus* Salisb. Es tracta d'un plec d'estiu sense flor però amb càpsula que coincidix plenament amb els caràcters d'aquest taxon. Per tant cal excloure *R. ramiflora* del catàleg de la serra de Mariola i de la província d'Alacant.

****Rosa banksiae* Aiton**

*VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, riu Vinalopó, el Pla, 30SYH0890, 830 m, 3-VI-2012, *L. Serra 9167*, *A. Bort* & *S. Serra* (Herb. Pers.).

Roser originari de Xina, cultivat antigament i molt escasament assilvestrat, de fet sols coneixem per a la Comunitat Valenciana la referència per a la Font Roja (Serra & Soler, 2011: 234) i esta per a la Mariola, en este cas per a la província de València. El trobem en bardisses de *Pruno-Rubion ulmifolii* O. Bolòs 1954 a prop d'alguna masia abandonada.

****Rosa gallica* L.**

ALACANT: Cocentaina, serra de Mariola, barranc de la Palissana, 30SYH2290, 480 m, 4-V-2012, *L. Serra 9035* (Herb. Pers.). Alfafara, serra de Mariola, pr. del poble, 30SYH1294, 590 m, 29-IV-2013, *L. Serra 9650* (Herb. Pers.). Banyeres de la Mariola, serra de Mariola, riu de la Marjal, 30SYH0289, 680 m, 27-V-2014, *L. Serra 9956* (Herb. Pers.). *VALÈNCIA: Bocairent, Serra de Mariola, Casa de la Baixadeta, 30SYH0691, 715 m, 1-V-2015, *L. Serra*, *A. Bort*, *J. Oltra* & *O. Sentendreu*, v.v.

Un altre roser ornamental, d'origen eurosiberià, poc mencionat a la Comunitat Valenciana, on es va citar inicialment de Teulada (Banyuls & Soler, 2000: 61) i poc després de Gata de Gorgos (Serra, 2007: 409). Ací incorporem diverses localitzacions de la Mariola d'Alacant i de la província de València, on resulta novetat. Apareix assilvestrada als barrancs humits, entre esbarzers a les bardisses de *Pruno-Rubion ulmifolii* O. Bolòs 1954.

****Rumex acetosella* subsp. *angiocarpus* (Murb.) Murb.**

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, pla d'Aparisi, 340SYH1291, 880 m, 22-V-2012, *L. Serra 9118* & *J.X. Soler* (Herb. Pers.).

Taxon no gens abundant a les comarques centrals valencianes. Present en pasturatges anuals en terrenys lleugerament arenosos.

****Salix fragilis* L.**

ALACANT: Banyeres de Mariola, serra de Mariola, riu Vinalopó, 30SYH0486, 710 m, 6-VII-2014, *L. Serra 10124* & *A. Bort* (Herb. Pers.).

Salze amb poques cites a Alacant, on sols s'ha vist en Agres, Pego i Xixona (Serra, 2007: 307). Apareix a les plantacions de xop americà (*Populus deltoides* Marchall) del riu, on el sotabosc es presenta ben conservat.

****Salix purpurea* L.**

ALACANT: Banyeres de Mariola, serra de Mariola, riu de la Marjal, 30SYH0289, 680 m, 27-V-2014, *L. Serra 9951* (Herb. Pers.).

Altres salzes molt escàs a Alacant, on sols tenim referències prèvies de Beniardà (Serra, 2007: 308). Hem trobat un únic individu al vessant occidental de la serra, al riu de la Marjal, en salzedes de *Salicion discolori-neotrichae* Br.-Bl. & O. Bolòs 1958 corr. molt intervingudes pels cultius i les transformacions del riu gairebé en una sèquia.

****Saponaria ocymoides* L.**

ALACANT: Cocentaina, serra de Mariola, barranc de Paradets, 30SYH1793, 1150 m, 22-V-2012, *L. Serra 9093* & *J.X. Soler* (Herb. Pers.).

Espècie de distribució mediterrània septentrional que a terres alacantines sols apareix al sector setabenc en ombrotipus subhumit per moltes serres (Serra, 2007: 178) però encara no havia segut mencionada de la Mariola. Característica dels runars i talussos ocupats per l'associació *Resedetum valentinae* O. Bolòs ex Folch 1981.

***Setaria italica* (L.) Beauv.**

Espècie que va ser citada de Banyeres de Mariola (De la Torre, 1991: 246; De la Torre, Alcaraz et Serra, 1996: 77; Serra *et al.*, 2012: 121) però revisant les dades toponímiques de la cita, la partida Bodegueta resta clarament fora de l'àmbit del àrea PORN del parc pel que cal descartar la seua presència, de moment, a la Serra de Mariola.

****Sideritis* × *murcica* nothosubsp. *mediovalentina* M.B. Crespo & E. Laguna**

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, l'Eixarc, 30SYH0987, 1060 m, 8-VI-2013, *L. Serra 9414* & *A. Bort* (Herb. Pers.).

Híbrid entre *S. incana* L. i *S. tragoriganm* Lag. descrit de Requena (Crespo & Laguna, 1997: 87), del que ja es pensava en la seua presència a les serres de l'interior d'Alacant, d'on la coneixem de les serres del Reconç i de Salinas (Serra, 2007: 713). Els individus de la Mariola apareixen junt als parentals als matollars de *Rosmarino-Ericion multiflorae* Br.-Bl. in Br.-Bl. *et al.*, 1935 nom. cons. propos.

****Silene sclerocarpa* Dufour**

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, font de Mariola, 30SYH1391, 900 m, 15-V-2016, *L. Serra 11040* & *A. Bort* (Herb. Pers.).

Espècie mediterrània relativament freqüent a terres valencianes, present als pasturatges anuals, a sovint sobre sòls arenosos però també en ambients lleugerament nitròfils o, fins i tot, en camps de conreu.

****Sinapis alba* subsp. *mairei* (Lag.) Bonnier**

ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, l'Uxola, 30SYH1887, 650 m, 21-IV-2012, *L. Serra 8975*, *A. Bort*, *R. Orts* & *F. Requena* (MA 866277). VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mari-

ola, el Buixcarró, 30SYH0786, 950 m, 15-V-2012, *L. Serra 9059*, *M. Vives* & *V. Ferri* (Herb. Pers.).

Espècie euroasiàtica relativament freqüent als camps de cultiu i els seus marges, sempre en herbassars nitròfils.

****Sisymbrium crassifolium* Cav.**

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, Font Freda, 30SYH0988, 950 m, 18-V-2012, *L. Serra 9061* & *J.X. Soler* (MA 866119).

Espècie Mediterrània S-Occidental que arriba a les zones interiors de la Comunitat Valenciana (Bolós & Vigo, 1990: 35; Mateo, Crespo et Laguna, 2015: 177), localitzada puntualment a la Mariola als herbassars nitròfils de camps de secà.

****Sisymbrium runcinatum* Lag. ex DC.**

VALÈNCIA: Bocairent, Serra de Mariola, Buixcarró, 30SYH0785, 913 m, 28-V-2015, *L. Serra 10756*, *V. Ferri* & *A. Bort* (Herb. Pers.).

Espècie mediterrània-iranoturànica relativament freqüent al territori valencià, sobretot a les zones més àrides. Present als herbassars nitròfils als voltants de cases i solars.

****Spergularia rubra* (L.) J. Presl & C. Presl**

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, Escrig, el Serrat, 30SYH1188, 1000 m, 25-VI-2013, *L. Serra 9464* (Herb. Pers.).

Petita herba característica d'ambients ruderals i arvenses que encara no havia segut mencionada al parc.

****Torilis arvensis* subsp. *recta* Jury**

ALACANT: Cocentaina, Serra de Mariola, cara E Montcabrer, 30SYH1893, 1330 m, 31-V-2015, *L. Serra 10816* & *al.* (Herb. Pers.). Alcoi, Serra de Mariola, Barranc del Cint, 30SYH1887, 670 m, 17-V-2015, *L. Serra 10738* (Herb. Pers.). Muro d'Alcoi, serra de Mariola, barranc de Reig, 30SYH1994, 660 m, 3-V-2013, *L. Serra 9683* & *J.X. Soler* (Herb. Pers.).

Espècie present des de la Macaronèsia fins al SW d'Àsia i tota la règion mediterrània, freqüent als herbassars nitròfils de tota la província (Serra, 2007: 618) i que no havia segut citada encara a la Mariola (Serra *et al.*, 2012), on també apareix als herbassars nitròfils.

****Torilis nodosa* (L.) Gaertn.**

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, Font Freda, 30SYH0988, 950 m, 18-V-2012, *L. Serra 9064* & *J.X. Soler* (Herb. Pers.).

Espècie d'ampla distribució mediterrània-iranoturànica abundant al territori valencià que no havíem citat anteriorment a la Mariola (Serra *et al.*, 2012). Present als herbassars nitròfils de bancals i marges de camins.

****Torilis webii* Jury**

ALACANT: Cocentaina, serra de Mariola, barranc de la Palissana, 30SYH2291, 470 m, 4-V-2012, *L. Serra 9031* (MA 866266).

Espècie de distribució i ecologia semblant a les anteriors però molt més escassa probablement per la seua confusió amb *T. nodosa*, del que es diferencia bé per tots els seus mericarps gloquidiats.

**Tribulus terrestris* L.

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, Escrig, el Serrat, 30SYH1188, 1000 m, 25-VI-2013, *L. Serra 9461* (Herb. Pers.).

Una altra espècie de terrenys trepitjats i ruderalitzats, prou termòfila, que arriba escassament a la serra de Mariola, on, sorprenentment, arriba als 1000 m d'altitud, ja que és molt més abundant a zones molt més baixes i càlides.

**Ulmus pumila* L.

ALACANT: Banyeres de la Mariola, serra de Mariola, riu de la Marjal, 30SYH0189, 670 m, 1-V-2012, *L. Serra 9007*, A. Bort & P. Serra (MA 866268).

Arbre de distribució euroasiàtica, introduït com ornamental i estés els darrers anys degut a la grafiosi patida per *U. minor*. Assilvestrat de forma puntual a les comarques alacantines (Serra, 2007: 266) però que a l'última dècada es troba de assilvestrat més fàcilment. A la Mariola ja l'hem trobat també en ambients riparis de *Populeta albae* Br.-Bl. ex Tchou 1948 amb altres arbres, alguns d'ells també foranis.

**Urtica membranacea* Poir.

ALACANT: Alcoi, serra de Mariola, el Xorrador, 30SYH1887, 610 m, 10-III-2012, *L. Serra 8871*, A. Bort, R. Orts & F. Requena (MA 866170).

Espècie de distribució paleosubtropical, majoritàriament present a les terres càlides i humides termomediterrànies de les nostres comarques i que puja puntualment al mesomediterrani inferior en zones escionitròfiles, tant a la Font Roja (Serra & Soler, 2011: 166) com ara a la Mariola.

**Verbascum blattaria* L.

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, el Regadiu - l'Estació, 30SYH0793, 620 m, 27-VII-2013, *L. Serra 9727* & A. Bort (Herb. Pers.).

Espècie força escassa al País Valencià, amb sols una citació d'Alacant (Serra, 2007: 771) i molt poques a Castelló i València (Borja Carbonell, 1950: 416; Benedí & Rovira, 1987: 387; Roselló, 1994: 252; Aparicio & Mercé Zamora, 2004: 41). Es troba en un fenassar humit de *Lathyro tremol-siani-Brachypodietum phoenicoidis* Costa, Peris & Stübing 1985, en bancals abandonats d'oliveres.

**Verbascum boerhavii* L.

VALÈNCIA: Bocairent, Serra de Mariola, camí de l'Aguilella, 30SYH0589, 850 m, 18-V-2016, *L. Serra 11020* (Herb. Pers.). *Ibidem*, Escrig, el Serrat, 30SYH1188, 1000 m, 25-VI-2013, *L. Serra 9465* (Herb. Pers.).

Espècie de distribució mediterrània occidental present, sobretot, en zones de termotipus mesomediterrani amb ombrotipus al menys sec. A la Mariola es troba als herbassars nitròfils

de camps abandonats o vores de camí, generalment en cardassar de *Onopordenea acanthii* Rivas Martínez *et al.*, 2002.

Verbascum thapsus L.

Espècie confosa reiteradament amb *V. giganteum* Willk., la qual és la més abundant del gènere a Mariola. Les citacions de Rigual (1984: 335, *ut V. thapsus*) de Mariola pertanyen sens dubte a *V. giganteum*. De les dos cites una té plec (Agres-Cocentaina, 1-VII-1969, A. Rigual, ABH 20243, *ut V. thapsus*) que ja vam revisar i donar com *V. giganteum* (Serra *et al.*, 2012: 117). L'altra cita del barranc del Sint l'assignem també a *V. giganteum*, que és l'espècie que hem vist i recol·lectat en la zona (Alcoi, Serra de Mariola, pr. barranc del Sint, 30SYH1788, 900 m, 26-IX-1984, *L. Serra 180*, LSH 1418). Per altre costat hi ha un plec (Alfafara, 30SYH19, 15-VI-1988, J.R. Nebot, VAB 920107, VAL76188, *ut V. thapsus*) que és clarament *V. giganteum*, es veu molt bé l'amplària de la base del pecíol i un indument molt dens. Per tant considerem que *V. thapsus* no es troba a la serra de Mariola, on és substituït per *V. giganteum* subsp. *giganteum*.

**Vicia monantha* subsp. *calcarata* (Desf.) Romero Zarco

ALACANT: Cocentaina, serra de Mariola, la Plana, 30SYH2194, 460 m, 6-V-2013, *L. Serra 9625* (Herb. Pers.).

Espècie no gens escassa a les comarques alacantines, més bé termòfila, encara que al P.N. del Carrascar de la Font Roja l'hem arrellegada a 880 m (Serra & Soler, 2011: 254). A la Mariola l'hem vista als vessants més tèrmics i de menys altitud, als herbassars subnitròfils ruderals i, fins i tot, al bell mig de pasturatges de *Teucrio-Brachypodietum retusi* O. Bolòs 1957 nom. mut. propos.

**Vicia parviflora* Cav.

ALACANT: Alfafara, serra de Mariola, barranc Cantal de la Vila, 30SYH1293, 760 m, 24-V-2015, *L. Serra 10744* & *al.* (Herb. Pers.).

Espècie característica d'herbassars de camps de cultiu i vora de camins, relativament freqüent a les nostres comarques, encara no havia sigut vista a la Mariola.

**Vicia vicioides* (Desf.) Cout.

ALACANT: Muro d'Alcoi, Serra de Mariola, Penya del Fraire, 30SYH2096, 650 m, 23-IV-2017, *L. Serra 11228* (MA 936221).

Taxon present al NW d'Àfrica i S de la península Ibèrica, de presència escassa a Alacant, on sols es coneix de zones més litorals i termòfiles (Pérez Badia, 1997: 241; Pérez-Haase *et al.*, 2008: 106). Apareix, com a la resta de localitats alacantines, en terrenys amb termotipus mesomediterrani inferior i ombrotipus subhumit (en altres localitats alacantines baixa fins el termomediterrani superior). El trobem als matollars i pasturatges sobre sòls pedregosos, al peu de parets verticals calcàries, a la part més càlida i humida de la serra.

**Viola tricolor* L.

ALACANT: Agres, serra de Mariola, al poble, 30SYH1595, 720 m, 13-VII-2013, *L. Serra 9565* & A. Bort (Herb. Pers.).

Espècie assilvestrada de forma puntual en Alacant (Serra, 2007: 274) i que encara no hem trobat al parc natural, on apareix a partir d'exemplars cultivats a les cases antigues d'Agres, en formacions de *Parietaria judaicae* Rivas Martínez in Rivas Goday 1964.

**Vulpia myurus* (L.) C.C. Gmelin

VALÈNCIA: Bocairent, serra de Mariola, pr. mas del Cipretet, 30SYH1091, 850 m, 13-V-2012, L. Serra 9053, A. Bort, M. Salas & P. Frances (Herb. Pers.).

Espècie d'ampla distribució prou escassa al territori valencià (Bolòs & Vigo, 2001: 367). A Mariola l'hem trobada de forma puntual en pasturatges anuals de *Tuberarietea guttati* (Br.-Bl. in Br.-Bl., Roussine & Nègre 1952) Rivas Goday & Rivas Martínez 1963 nom. mut. propos. sobre sòls lleugerament arenosos.

Tenint present els tàxons afegits, els exclosos i els dubtosos que han pogut ser revisats, actualment hem de considerar la flora vascular present al Parc Natural de la Serra de Mariola com de 1205 tàxons dels quals encara 17 resten com dubtosos.

Agraïments

Santiago González ens va donar dades i material gràfic de *Lithospermum officinale*, a Núria Lara per la comunicació de la troballa de *Romulea columnae*, a Juan Peris la de *Caralluma munbyana* subsp. *hispanica*, al personal del parc, especialment a Miquel Vives, i al seu director per les facilitats oferides, a Vicent Ferri, de la Fundació Victoria Laporta i als conservadors de ABH, MA i VAL, que ens van donar totes les facilitats per consultar els materials d'herbari necessaris.

Referències bibliogràfiques

- APARICIO, J. M. & MERCÉ ZAMORA, J. M. 2004. Aportaciones a la flora de la provincia de Castellón, V. *Toll Negre*, 4: 23-43.
- ARAGONESES, I. 2010. *Flora y vegetación singular villenense en ambientes sensibles: importancia y catalogación de los arenales del término de Villena*. Universidad de Alicante. Dpto. de Ciencias Ambientales y Recursos Naturales. Alicante. 135 p.
- ARNOLD, J.E. 2009. Notes sobre el gènere *Ophrys* L. (*Orchidaceae*) a Catalunya i al País Valencià. *Acta Botanica Barcinonensis*, 52: 45-82.
- BANYULS, B. & SOLER, J. X. 2000. *El paisatge vegetal de Teulada (la Marina Alta)*. Associació Cultural Amics de Teulada - Ajuntament de Teulada. Teulada. 132 p.
- BENEDÍ, C. & ROVIRA, A. M. 1988. Aportación al conocimiento taxonómico de *Verbascum blattaria* L. y *Verbascum virgatum* Stokes. *Anales Jardín Botánico Madrid*, 44 (2): 381-392
- BERNAL, M., LAÍN, M. & MUÑOZ GARMENDIA, F. 1990. *Dianthus* L. P. 426-462. In: S. Castroviejo, M. Lainz, G. López González, P. Montserrat, F. Muñoz Garmendia, J. Paiva & L. Villar (eds.). *Flora iberica*, vol. II. Platanaceae-Plumbaginaceae (partim): Real Jardín Botánico, CSIC. Madrid. 195 p.
- BOLÒS, O. de 1967. Comunidades vegetales de las comarcas próximas al litoral situadas entre los ríos Llobregat y Segura. *Memoria Real Academia Ciencias Barcelona*, 38: 3-280.
- BOLÒS, O. de & VIGO, J. 1990. *Flora dels Països Catalans, II, Crucíferes - Amarantàcies*. Barcelona. Editorial Barcino. 922 p.
- BOLÒS, O. de & VIGO, J. 1996. *Flora dels Països Catalans, III, Pirolàcies-Compostes*. Barcelona. Editorial Barcino. 1230 p.
- BOLÒS, O. de & VIGO, J. 2001. *Flora dels Països Catalans, IV, Monocotiledònies*. Barcelona. Ed. Barcino. 750 p.
- BORJA, J. 1950. Estudio fitográfico de la Sierra de Corbera (Valencia). *Anales Jardín Botánico Madrid*, 9: 361-483.
- BURGAZ, E., MATEU, I. & CRESPO, M. B. 1990. Notas sobre algunas *Papaveraceae* valencianas. *Acta Botanica Malacitana*, 15: 347-352.
- CONCA, A. & GARCÍA ALONSO, F. 1994. *Estudi botànic de la Vall d'Albaida*. Ajuntament d'Ontinyent. Ontinyent. 264 p.
- CRESPO, M. B. & LAGUNA, E. 1997. Los híbridos de *Sideritis incana* L. y *S. tragoriganum* Lag. *Flora Montiberica*, 6: 85-88.
- CRESPO, M. B., MARTÍNEZ AZORÍN, M. & CAMUÑAS, E. 2013. Novedades corológicas para la flora valenciana. *Flora Montiberica*, 55: 118-127.
- DE LA TORRE, A. 1991. *Vegetación y suelos en el alto Vinalopó (Alicante)*. Murcia. Tesis Doctoral inédita. Universidad de Murcia. 572 p.
- DE LA TORRE, A. & ALCARAZ, F. 1994. Novedades sintaxonómicas en el orden *Rosmarinetalia officinalis* Br.-Bl. 1931 em. 1952 para el sureste de España. *Lazaroa*, 14: 125-138.
- DE LA TORRE, A., ALCARAZ, F. & SERRA, L. 1996. Aportaciones a la flora alicantina (SE de España), II. *Anales de Biología*, 21: 73-80.
- FABREGAT, M. 2002. *La colección histórica del Dr. Abelardo Rigual en el herbario ABH: revisión nomenclatural y estudio crítico*. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida. 318 p.
- FAVARGER, C. & MONTSERRAT, P. 1990. *Minuartia* Loefl. ex L. P. 233-252. In: S. Castroviejo, M. Lainz, G. López González, P. Montserrat, F. Muñoz Garmendia, J. Paiva & L. Villar (eds.). *Flora iberica*, vol. II. Platanaceae-Plumbaginaceae (partim): Real Jardín Botánico, CSIC. Madrid. 195 p.
- FERNÁNDEZ CASAS, J. & GAMARRA, R. 1991. Asientos para un atlas corológico de la flora occidental, 19. *Fontqueria*, 33: 87-254.
- FONT QUER, P. 1935. De flora occidentalis adnotaciones, XII. *Cavanillesia*, 7: 71-83.
- GANDOGGER, M. 1917. *Catalogue des plantes récoltées en Espagne et en Portugal pendant mes voyages de 1894 à 1912*. París. 378 p.
- GUARDIOLA, M., MOLERO, J., SÁEZ, L., LÓPEZ, J., RÍOS, A. I., BAGARIA, G. & CARRERAS, J. 2012. Noves aportacions al coneixement de la flora vascular de les comarques meridionals de Catalunya. IV. *Orsis*, 26: 245-258
- GUTIÉRREZ BUSTILLO, M. A. 2003. *Pastinaca* L. P. 361-364. In: G. Nieto Feliner, S.L., Jury & A. Herrero (eds.). *Flora iberica* Vol. X. Araliaceae-Umbelliferae: Real Jardín Botánico, CSIC. Madrid. 705 p.
- HALLIDAY, G. 1964. *Minuartia* L. P. 125-132. In: T. G. Tutin, V. H. Heywood, N. A. Burges, D. A. Valentine, S. M. Walters, D. A. Webb & D. M. Moore (eds.). *Flora Europaea*, vol. I: Cambridge.
- HERRANDO MORAIRA, S., CARNICERO, P., BLANCO MORENO, J. M., SÁEZ, L., VÉLA, E., VILATERSANA, R. & GALBANY CASALS, M. 2017. Systematics and phylogeography of the Mediterranean *Helichrysum pendulum* complex (*Compositae*) inferred from nuclear and chloroplast DNA and morphometric analyses. *Taxon*, 66 (4): 909-933.
- HERRERO-BORGOÑÓN, J. J. 2003. Dos *Cotoneaster* (Rosaceae) de uso ornamental naturalizados en Valencia. *Flora Montiberica*, 24: 3-5.
- HERRERO-BORGOÑÓN, J. J. 2009. Notas sobre flora alóctona valenciana. *Flora Montiberica*, 43: 19-25.

- INSA PÉREZ, I. & VIDAL NADAL, S. 1989. Aproximación fitosociológica al rodal de tejos de Agres. *Alberri*, 2: 73-146.
- LÓPEZ GONZÁLEZ, G. 1993. *Helianthemum* Mill. P. 365-421. In S. Castroviejo, C. Aedo, S. Cirujano, M. Láinz, P. Montserrat, R. Morales Valverde, F. Muñoz Garmendia, C. Navarro, J. Paiva & C. Soriano (eds.). Flora iberica, vol. III. Plumbaginaceae (partim)-Capparaceae: Real Jardín Botánico, CSIC. Madrid. 320 p.
- MARTÍNEZ FORT, J. 2017. *Guía botánica de la Vall de Gallinera (Alicante)*. Jaca. Jolube Ed. 560 p.
- MATEO, G. 1997. *Catálogo de plantas vasculares del Rincón de Ademuz (Valencia)*. Jardín Botánico de València. València. 164 p.
- MATEO, G. 2013. *De Flora Valentina*, XII. *Flora Montiberica*, 55: 86-96.
- MATEO, G. 2018. *De Flora Valentina*, XVII. *Flora Montiberica*, 72: 112-115.
- MATEO, G. & CRESPO, M. B. 2014. *Claves Ilustradas para la Flora Valenciana*. Jaca. Jolube Ed. 502 p.
- MATEO, G., CRESPO, M. B. & LAGUNA, E. 2015. *Flora Valentina III. Angiospermae (III)*. Valencia. Fundació de la Comunitat Valenciana per al Medi Ambient. 552 p.
- MATEU, I., SEGARRA, J. G. & PAULA JULIÀ, S. 2000. *Linaria y Chaenorhynchus en la Comunidad Valenciana*. Generalitat Valenciana. Conselleria de Medi Ambient. Valencia. 144 p.
- MOLERO, J. 1975. Notas taxonómicas y fitogeográficas. *Anales Instituto Botánico Cavanilles*, 32(2): 349-361.
- NEBOT, J. R., DE LA TORRE, A., MATEO, G. & ALCARAZ, F. 1990. Materiales para la actualización del catálogo florístico de la provincia de Alicante. *Anales de Biología*, 16: 99-129.
- NEBOT, J. R. & MATEO, G. 1991. *Helianthemum villosum* Thib., nou per a la flora dels Països Catalans. *Butlletí Institució Catalana Història Natural*, 59: 149.
- NEBOT, J. R. & MATEO, G. 1993. Fragmenta Chorologica Occidentalia, 4666-4682. *Anales Jardín Botánico Madrid*, 51 (1): 135-136.
- OLTRA, J. E. & CONCA, A. 2006. Aportacions a la flora de la comarca de la Vall d'Albaida (província de València). *Toll Negre*, 8: 13-20.
- ORTEGA OLIVENCIA, A. 2014. *Onopordum* L. P. 67-84. In: J. A. Devesa, A. Quintanar & M. A. García (eds.). Flora iberica Vol. XVI. Compositae (partim): Real Jardín Botánico, CSIC. Madrid. 734 p.
- PAU, C. 1898. Herborizaciones por Valldigna, Játiva y Sierra Mariola en los meses de abril, mayo y junio de 1896. *Anales Real Sociedad Española Historia Natural*, 27: 411-452.
- PÉREZ BADIA, R. 1997. *Flora vascular y vegetación de la comarca de la Marina Alta*. Alicante. Instituto de Cultura Juan Gil-Albert. 566 p.
- PÉREZ-HAASE, A., SOLER, J.X. & GALBANY-CASALS, M. 2008. Sobre la presència de Vicia vicioides a Alacant. *Collectanea Botanica (Barcelona)*, 27: 105-107.
- PORTA, P. 1892. Vegetabilia in itinere iberico austro-meridionali lecta. *Atti dell' Imperiale Regia Accademia di Scienze, Lettere ed Arti Degli Agiati di Rovereto*, 9: 104-177.
- RIGUAL, A. 1984. *Flora y Vegetación de la provincia de Alicante*, 2 ed. Alicante. Instituto de Estudios Juan Gil-Albert. 452 p.
- RIVAS MARTÍNEZ, S., ASENSI, A., DíEZ GARRETAS, B., MOLERO, J., VALLE, F., CANO, E., COSTA, M., LÓPEZ, M. L., DÍAZ, T. E., PRIETO, J. A. F., LLORENS, L., ARCO, M. J., FERNÁNDEZ, F., SÁNCHEZ MATA, D., PENAS MERINO, A., MASALLES, R. M., LADERO, M., AMOR, A., IZCO, J., AMIGO, J., LOIDI, J., MOLINA ABRIL, J. A., NAVARRO, G., CANTÓ, P., ALCARAZ, F., BÁSCONES, J. C. & SORIANO, P. 2007. Mapa de series, geoseries y geopermaseries de vegetación de España. *Itinera Geobotanica*, 17: 5-436.
- RIVAS MARTÍNEZ, S., FERNÁNDEZ GONZÁLEZ, F., LOIDI, J., LOUSA, M. & PENAS MERINO, A. 2001. Syntaxonomical checklist of vascular plant communities of Spain and Portugal to association level. *Itinera Geobotanica*, 14: 5-341.
- ROMERO ZARCO, C. 1985. Revisión del género *Arrhenatherum* Beauv. (*Gramineae*) en la Península Ibérica. *Acta Botanica Malacitana*, 10: 123-154.
- ROSELLÓ, R. 1994. *Catálogo florístico y vegetación de la comarca natural del Alto Mijares*. Castelló. Diputació de Castelló. 650 p.
- SÁEZ, L. & BERNAL, M. 2009. *Linaria* Mill. P. 232-234. In: C. Benedí, E. Rico, J. Güemes & A. Herrero (eds.). Flora iberica Vol. XIII. Plantaginaceae-Scrophulariaceae: Real Jardín Botánico, CSIC. Madrid. 521 p + 6 pl.
- SÁNCHEZ GÓMEZ, P., CARRIÓN, J. & CARRIÓN VILCHES, M. A. 2001. *Helianthemum guerrae*, sp. nov. (*Cistaceae*), endemismo del sudeste ibérico. *Anales Jardín Botánico Madrid*, 58 (2): 355-357.
- SERRA, L. 2007. Estudio crítico de la flora vascular de la provincia de Alicante: Aspectos nomenclaturales, biogeográficos y de conservación. *Ruizia*, 19: 1-1414.
- SERRA, L., ALBORS, J., GONZÁLEZ, S., HERNÁNDEZ, J. C., LLINARES, V., LLOBREGAT, L., OLTRA BENAVENT, J. E., PEDAUYÉ ARMENGOL, H., PERALES, P., PERIS, J. I., PUEO ORTEGA, E., RODRÍGUEZ, J. A., SÁEZ MOÑINO, A., SANCHIS, M. J., SANZ, A., SOLER, J. X. & TORREGROSA, R. 2015. Adiciones y correcciones a la orquidoflora valenciana, VI. *Flora Montiberica*, 59: 41-51.
- SERRA, L., ARNOLD, J. E., FABREGAT, C., GONZÁLEZ, S., GRAU, G., HERNÁNDEZ, J. C., LIÑANA TORRES, D., LÓPEZ UDÍAS, S., OLTRA BENAVENT, J. E., ORTÍN MORA, P., PEDAUYÉ ARMENGOL, H., PERALES PACHECO, P., PUEO ORTEGA, E., RODRÍGUEZ, J. A., ROZAS, J. A., SOLER, J. X. & TORREGROSA, R. 2013. Adiciones y correcciones a la orquidoflora valenciana, V. *Flora Montiberica*, 54: 106-120.
- SERRA, L., OLIVARES, A., PÉREZ BOTELLA, J., DELTORO, V., IZQUIERDO, J., PÉREZ ROCHER, B., GÓMEZ SERRANO, M. A. & MAYORAL GARCÍA-BERLANGA, O. 2003. Sobre *Caralluma munbyana* subsp. *hispanica* (Asclepiadaceae) en la Comunidad Valenciana. *Anales Jardín Botánico Madrid*, 60 (2): 451-453.
- SERRA, L., OLTRA BENAVENT, J. E., CONCA, A., SOLER, J. X. & NEBOT, J. R. 2012. Catálogo de la flora del Parque Natural de la Sierra de Mariola (Alicante-Valencia). *Flora Montiberica*, 51: 97-125.
- SERRA, L. & PERIS, J. I. 2015. *Caralluma munbyana* subsp. *hispanica* (Asclepiadaceae), novetat per al Parc Natural de la Serra de Mariola. *Isurus*, 8: 50-55.
- SERRA, L. & SOLER, J. X. 2011. Flora del parc natural de la Font Roja. CAM. Alcoi. 592 p.
- UOTILA, P. 1990. *Chenopodium* L. P. 484-500. In: S. Castroviejo, M. Láinz, G. López González, P. Montserrat, F. Muñoz Garmendia, J. Paiva & L. Villar (eds.). Flora iberica, vol. II. Platanaceae-Plumbaginaceae (partim): Real Jardín Botánico, CSIC. Madrid. 195 p.
- WILLKOMM, M. 1893. *Supplementum Prodromi Florae Hispanicae sive enumeratio et descriptio omnium plantarum inde ab anno 1862 usque ad annum 1893 in Hispania detectarum quae innotuerunt auctori, adjectis locis novis specierum jam notarum*. Stuttgart. 370 p.
- WILLKOMM, M. & LANGE, J. 1862. *Prodromus florum hispanicae seu synopsis methodica omnium plantarum in Hispania sponte nascentium vel frequentius cultarum quae innotuerunt, vol. I*. Stuttgart. 316 p.